

Analýza středověkých a raně novověkých kovových hřebíků z výzkumu Müllerova domu v Opavě a jejich porovnání s obdobnými nálezy ze soudobých hradních komplexů Českého Slezska¹

Abstract

The paper provides information on analyses of iron nails from three medieval castle premises – Opava Castle, Kaltenštejn, Pustý Zámek situated in the area of Czech Silesia, or, more specifically, in the western part of this territory. The typological classification of individual 565 artefacts, which were subsequently subjected to X-ray fluorescence analysis, is presented. On its basis, it was found out that the possible sources of raw materials for all the objects manufactured are the mining works in the area of Hrubý Jeseník. It was also confirmed that the same iron raw materials were used for the production of individual types of nails (shingle nails, horseshoes, common types of construction nails, etc.).

Keywords: Middle Ages, castle, blacksmithing, analysis of iron objects, medieval nails

1. Úvod

Hřebík² či také hřeb³ je základním spojovacím prvkem dřevěných konstrukcí středověkých staveb (stěny, střecha, krovy a další konstrukce) a jeho využití je spojeno ve stejném období rovněž s kovářskými či podkovářskými pracemi (podkováky). Jejich aplikace je však daleko variabilnější a využívány byly a doposud jsou rovněž v nábytkářství, truhlářství, zámečnictví či kolářství.⁴ Primárně se jedná o předměty funkce spojovací či upevňovací, sekundárně (především u hřebů) se však může jednat i o prvek estetický či ozdobný.⁵ Jejich výroba je ve středověku spojená především se surovinou železa, ale objevují se i měděné, později mosazné, hliníkové či z nerezové oceli. Různé formy daného typu artefaktu se u nás objevují již v halštatu, vlastní jsou však spíše mladšímu laténskému období (opidiálnímu) až po současnost.⁶ Jejich ruční výroba⁷ je spojována především s vykováváním (železné) či odléváním (měděné), s průřezem těla resp. dřívku převážně čtyřhranným či i okrouhlým.⁸ Charakteristické jsou však

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Slezské zemské muzeum (DKRVO, MK000100595), interní grantový projekt SZM č. IGS201804/2018. This work was financially supported by the Ministry of Culture of the Czech Republic by institutional financing of long-term conceptual development of the research institution (the Silesian Museum, MK000100595), internal grant of the Silesian Museum IGS201804/2018.

2 Definován jako kovový, tenký, zašpičatělý kolíček s hlavičkou na druhém konci; či vhodněji jako kovová tyčinka na jednom konci zaostřená, na druhém zpravidla s hlavičkou; Srov. Rudolf KRAJÍC, *Sezimovo Ústí – archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*, díl I., Praha – Sezimovo Ústí – Tábor 2003, s. 62–63.

3 Dle současného jazykového obsahu se jedná o označení pro masivní rozměrné hřebíky; Tamtéž, s. 63.

4 Dnes jsou užívány i v medicíně, resp. chirurgii a traumatologii.

5 V případech zdobených či jinak dekorativně upravovaných předmětů viz Bohuslav KLÍMA, *Rozbor hřebů z velkomoravského hradště v Mikulčicích*, Archeologické rozhledy XXVII, 1975, s. 140.

6 Karel SKLENÁŘ a kol., *Archeologický slovník, část 2. Kovové artefakty 1. Právěk a raný středověk*, Praha 1992, s. 10–11; Těž v B. KLÍMA, *Rozbor hřebů*, s. 140.

7 Ruční výrobou docházelo k produkci hřebíků cca do roku 1800. Již na konci 18. století však vznikaly první stroje, napodobující práci kováře. Do konce 19. století se výroba zdokonalila a stroje šikmo sekaly hřebíky z obracející se pásky plechu. Od přelomu 19. a 20. století se prosadila výroba z drátu, z tzv. drátěnky; Viz dostupné z: <https://www.hlubocky.eu/tovarna-na-hrebiky/> [citováno ke dni 1. 9. 2023].

8 K. SKLENÁŘ a kol., *Archeologický slovník*, s. 10; B. KLÍMA, *Rozbor hřebů*, s. 141.

především svou danou a v průběhu staletí neměnnou „tektonikou“ složenou z hlavice, dříku a hrotu.⁹

Při výzkumech středověkých sídel se předmětů tohoto charakteru nacházejí stovky až tisíce.¹⁰ Dalo by se říci, že se jedná o běžný nález, jehož primární funkce je spojena se stavbou a náleží tak do kategorie stavebního kování. Již z tohoto hlediska je lze považovat za běžný středověký výrobek, používaný prakticky všemi sociálními skupinami, ze kterého se časem stal natolik univerzální tvar, že se během staletí prakticky nemění.¹¹ Pokud se nějaký typ artefaktu dostane do tohoto bodu svého vývoje, tj. že se již dále nevylepší, můžeme jej považovat za „dokonalý“.¹² I přesto, že předmět nepodléhal prakticky žádnému vývoji, i tak se v literatuře objevují pokusy o typologicko-chronologické třídění těchto artefaktů.¹³ Naší snahou tak nebylo provést jejich nové typologicko-deskriptivní třídění, ale „pouze“ je zařadit do již existujících a dle našeho názoru dostatečně fundovaně provedených tvarosloví. Provedli jsme však něco, co se v našich podmínkách zatím nikdo neodvážil ve větším počtu vykonat.¹⁴ Na základě chemického rozboru jednotlivých hřebíků z výzkumu opavského hradu¹⁵ a v konfrontaci s jinými soudobými lokalitami (hrad Kaltenštejn a Pustý zámek apod.) zjistit složení železářské hmoty použité při jejich výrobě a pokusit se na základě těchto analýz určit primární zdroj a typ použité rudy (viz níže).

Tři analyzované lokality¹⁶ – opavský hrad,¹⁷ Kaltenštejn¹⁸ a Pustý zámek¹⁹ představují hradní architektonické prvky vrcholně a pozdně středověkého světa širšího západního prostoru Českého Slezska. Vedle opavského hradu byly na prováděné analýzy vybrány²⁰

9 K. SKLENÁŘ a kol., *Archeologický slovník*, s. 10.

10 11 616 hřebíků z období 13. až počátku 15. století bylo získáno např. při výzkumu Sezimova Ústí, viz R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 61.

11 Dle R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 61.

12 Již není možné provádět inovace, neboť tvar a způsob jeho použití nevyžaduje již žádná další zlepšení. Z hlediska praxe dokonalá věc, z hlediska archeologie však tvar nepodléhající inovacím ztrácí možnost postihnout dílčí vývojové fáze a tudíž postrádá vlastnost datování. Více o artefaktech v Evžen NEÚSTUPNÝ, *Teorie archeologie*, Plzeň 2010.

13 Např. V. Burian, B. Klíma, D. Šaurová, v poslední době R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 61–69. Zde další odkazy na literaturu a autory. Z této práce pak budeme při deskripci vycházet i v tomto článku.

14 Jako příklad lze uvést analýzy ze středověkých hornických nástrojů, viz Lubomír MIHOK – Alena PRIBULOVÁ – Jozef LABUDA, *Výroba středověkých banických želez*, *Archaeologia historica* 23/1, 1998, s. 510.

15 Archeologický výzkum byl realizován v prostoru tzv. Müllerova domu, který byl součástí opavského hradu, resp. jeho předsunutého hospodářského předhradí (původní prostor hradní kuchyně) tehdejšími archeologickými pracovišti (dnes samostatné Oddělení archeologie) Slezského zemského muzea pod vedením kurátorky Mgr. Soni Králové, viz Soňa KRÁLOVÁ, *Archeologické nálezy z areálu opavského hradu*, *Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické* 70/2021, s. 120–145. (Dle informace o historii bádání, podobě hradního komplexu a průběhu výzkumu včetně datace a příslušných zdrojů, literatury a pramenů.) Dále v textu již budeme hovořit v souvislosti s nálezy (hřebíky a hřeby) z výzkumu Müllerova domu jako o opavském hradě.

16 Resp. nálezy hřebíků pocházející z těchto středověkých hradních lokalit.

17 Opavský hrad vznikl u severovýchodního okraje městského opevnění okolo roku 1400 za vlády knížete Přemka I. Opavského. Pavel KOUŘIL – Dalibor PRIX – Martin WIHODA, *Hrady českého Slezska*, Brno 2000, s. 284.

18 Jedná se o lokalitu na k. ú. Černá Voda, okres Jeseník. Hrad vznikl v závěru 13. století. P. KOUŘIL – D. PRIX – M. WIHODA, *Hrady*, s. 209.

19 Jedná se o lokalitu na k. ú. Zálesí u Javorníku, okres Jeseník. Hrad vznikl v první polovině 14. století. Tamtéz, s. 313.

20 Důležitým faktorem bylo i to, že Slezské zemské muzeum na Kaltenštejnu a Pustém zámku provádí dlouhodobý preventivní průzkum a mapování, neboť tyto jesenické fortifikace jsou dlouhodobě ničeny nelegální činností detektorářů. Z těchto průzkumů byla získána široká kolekce železných hřebíků, které se staly základem analýz publikovaných v tomto článku.

lokality Kaltenštejn a Pustý zámek i s ohledem k faktu, že jako celek pokrývají nepřerušeny interval užívání od závěru 13. až do 15. století. Navíc jejich vztah k prostředí Opavského vévodského dvora je více než výmluvný a lze je považovat za „geneticky“ spřízněné s prostředím hospodářských vazeb k tomuto centru.²¹ Z každé lokality byl vybrán reprezentativní vzorek středověkých hřebíků různých typologických variant, které byly zařazeny ke konkrétním třídám a posléze byly všechny kusy podrobeny důkladné rentgenové fluorescenční analýze, jejíž výsledky jsou představeny níže v textu tohoto článku.

2. Typologické třídění hřebíků

Analyzováno bylo celkem 565 hřebíků,²² z čehož 279 ks pocházelo z výzkumu opavského hradu [obr. 1], 198 ks z průzkumu hradu Kaltenštejna [obr. 2] a 88 ks z prostoru fortifikace Pustého zámku [obr. 3], [tab. 1, 2, 3]. Jak již napovídají výsledky celkové statistiky [graf 1], nejvíce ve všech třech zkoumaných souborech převažovaly skupiny s hlavou (335 ks) nad těmi bez hlavy (220 ks),²³ což v rámci typologie představuje typy I až VII, resp. VIII až XI.²⁴

Ve všech případech ovšem dominují zástupci typů VIII²⁵ (201 ks),²⁶ u nichž se nejčastěji objevují exempláře typu VIIIb (92 ks) v literatuře označené jako klínce. Výrazně menší zastoupení je sledováno v případě typu VIIIa (26 ks) označovaných jako klínce zploštělé. Zanedbatelný je pak svým zastoupením typ VIIIc (1 ks). Celkový obraz statistiky pak doplňuje 82 ks blíže typologicky nedefinovaných předmětů, které náleží k této skupině nálezů, ovšem bez bližšího zařazení na úrovni podtypů (a–c).

Obr. 1: Opavský hrad: Výběr hřebíků, 1 – 2 ks, inv. č. MD-01-001-2022-F-136-3062; 2 – 8 ks, inv. č. MD-01-001-2022-A-103-1195; 3 – 1 ks, inv. č. MD-01-001-2022-B-115-30; 4 – 1 ks, inv. č. MD-01-001-2022-G-174-170; 5 – 5 ks, inv. č. MD-01-001-2022-P-245-100. SZM, foto Ondřej Klápa a Monika Prčíková, upravil Jiří Juchelka.

21 Jedná se sice o prostor Niského knížectví, ovšem s rozsáhlými politicko-správními zásahy z prostředí opavských knížat, např. r. 1470 pověřil správou hradu Kaltenštejn Přemek II. Opavský Kunc z Elsterberka, P. KOUŘIL – D. PRIX – M. WIHODA, *Hrady*, s. 210; Srov. rovněž o ekonomických zájmech v příhraničním prostoru knížectví (horská oblast Jeseníků). Viz Marek STARÝ, *Opavští Přemyslovci. Genealogie posledních generací českého královského rodu*, Opava 2021, s. 33, 46, 51, 69, 74, 79 atd.

22 Pouze 1,6% (10 ks) předmětů nebylo možno vzhledem k poškození či fragmentárnosti blíže typologicky zařadit.

23 Pro celkový obraz předkládám detailně i čísla samostatně z jednotlivých lokalit v poměru s hlavou a bez hlavy: opavský hrad 154:125; Kaltenštejn 123:175; Pustý zámek 58:28 a zde včetně jednoho nedefinovaného a jednoho typologicky nezařazeného.

24 R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, obr. 70.

25 Obecně plnily funkci spojovací a upevňovací a využívány byly především při pracích u stavebních konstrukcí, srov. Zbyněk MORAVEC, *Železné předměty z archeologického výzkumu na Masarykově náměstí v Ostravě v roce 2006*, Ostrava 2018, s. 12.

26 Opavský hrad 112 ks, Kaltenštejn 68 ks, Pustý zámek 21 ks.

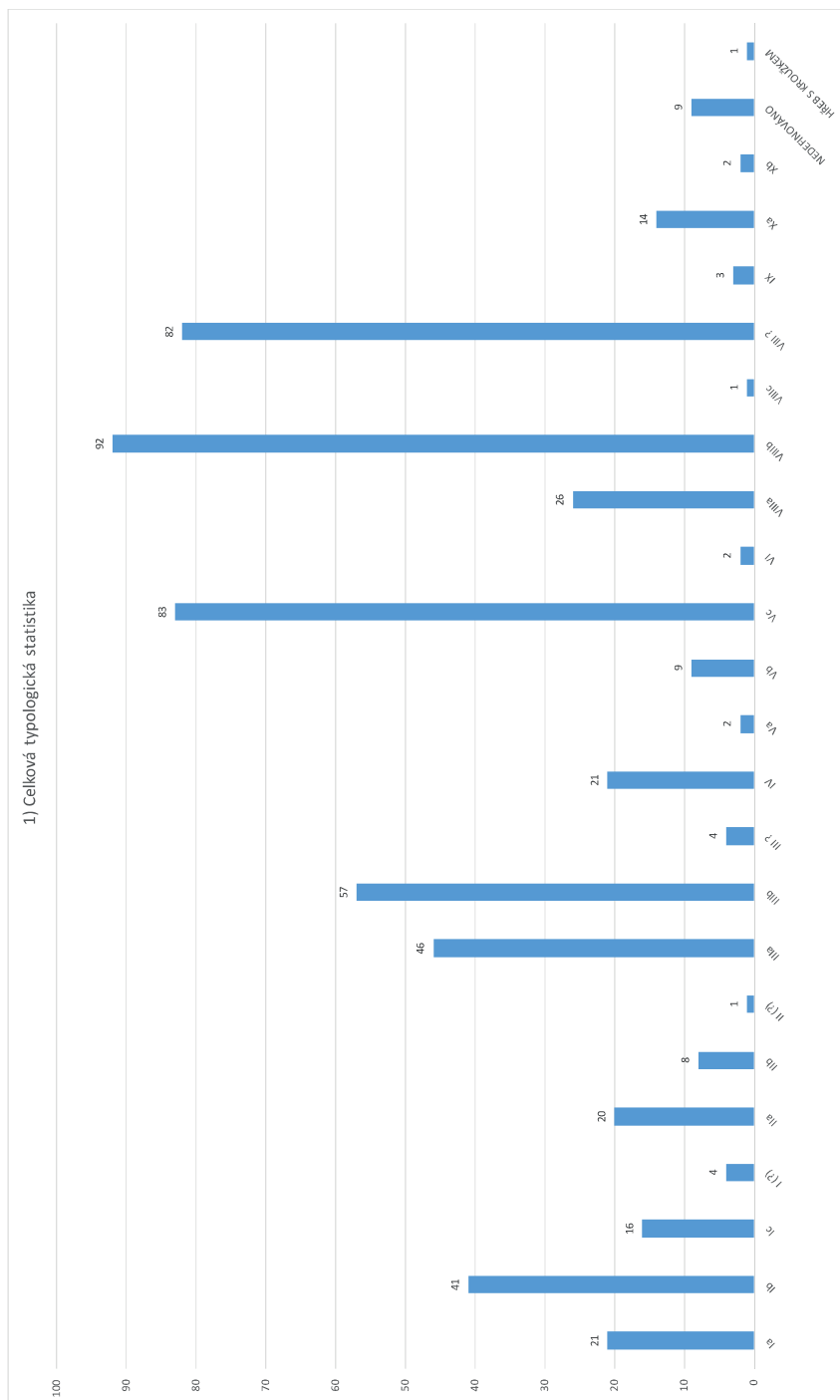

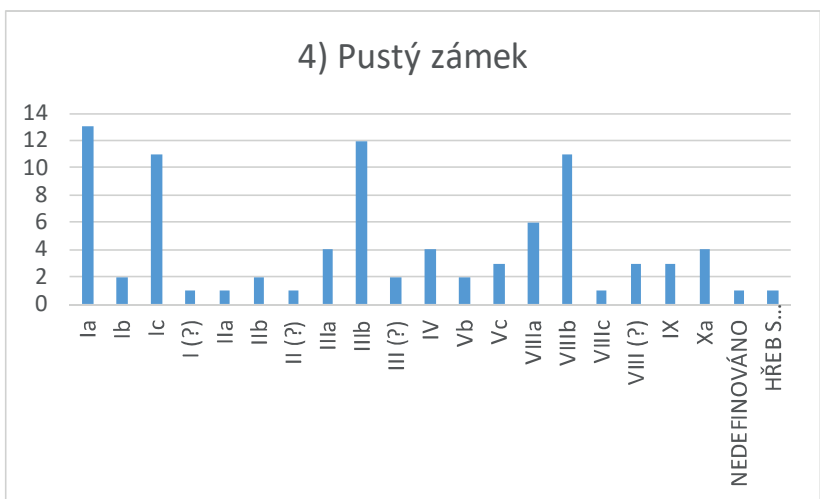
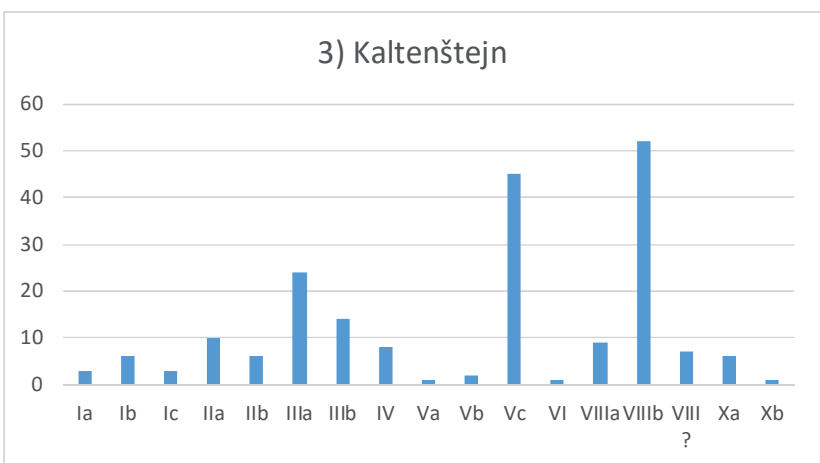
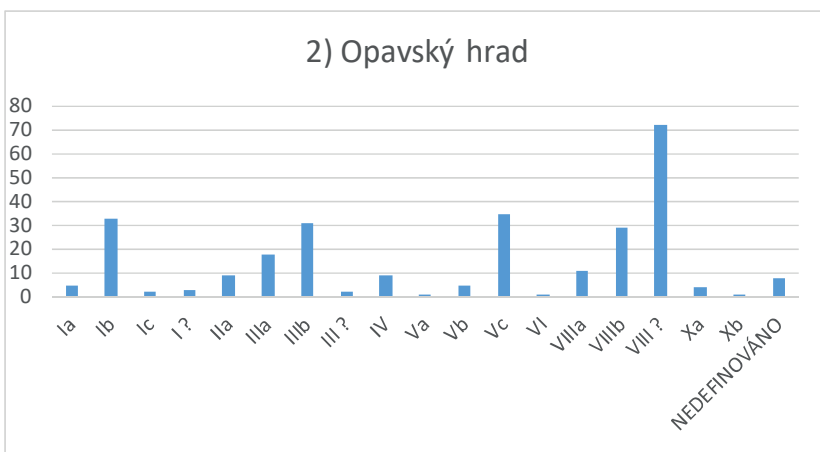
Obr. 2: Hrad Kaltenštejn: Výběr hřebíků, 1 – 1 ks, př. č. 5; 2 – 2 ks, př. č. 40; 3 – 1 ks, př. č. 45; 4 – 1 ks, př. č. 66; 5 – 1 ks, př. č. 93; 6 – 1 ks, př. č. 110; 7 – 1 ks, př. č. 82.
 SZM, foto O. Klápa a M. Prčíková, upravil J. Juchelka.

Obr. 3: Hrad Pustý zámek: Výběr hřebíků, 1 – 4 ks, př. č. PZ 26; 2 – 1 ks, př. č. PZ 46; 3 – 1 ks, př. č. PZ 62; 4 – 1 ks, př. č. PZ 77.
 SZM, foto O. Klápa a M. Prčíková, upravil J. Juchelka.

Graf 1: Celková (1) a dílčí statistika jednotlivých typů středověkých hřebíků z opavského hradu (2), hradu Kaltenštejn (3) a hradu Pustý zámek (4). SZM, J. Juchelka.

Druhou nejpočetnější třídou nálezů je typ III²⁷ (107 ks), jehož zástupci bývají v literatuře označováni pojmy jako hřebíky křídlové, křídlovité či laťové.²⁸ U nich mírně převládá typ IIIb (57 ks) nad IIIa (46 ks).²⁹ Hřebíky označované jako nálevkovité, kladivovité, kladívkovité, šindeláky či u malých exemplářů jako podkováky³⁰ náleží k typu V (94 ks)³¹. Zde výrazně převládají šindeláky (typ Vc s 83 ks) nad typem Va (2 ks) a Vb (9 ks), u nichž se vedle funkce stavební předpokládá rovněž i funkce dekorační.³² S počtem 82 ks³³ (typ I) se v souboru objevují hřebíky sloužící k upevnování plechu, kůže, textilií, kování na dřevo apod.³⁴ Převládají typy s plochou kruhovou či oválnou hlavou (Ib) nad zástupci s obdélnou hlavou (Ia) či horizontální soklovou hlavou (Ic). S kováním dřevěných věder či obecně s kováním dřevěných nádob,³⁵ nábytku apod. souvisí typ II (29 ks).³⁶ Primárně k zavěšování předmětů³⁷ sloužily hřebíky typu IV (celkem 21 ks).³⁸ K této kategorii můžeme pravděpodobně zařadit i hřebík s očkem a provlečeným kroužkem v místě hlavičky nalezený na Pustém zámku (inv. č. PZ 90). Jako podkováky³⁹ lze označit zástupce typu X (Xa i Xb), kterých bylo analyzováno celkem 16⁴⁰ (převládá typ Xa). Typu VI,⁴¹ tedy hřebíky určené ke spojení dveřních pantů či pro uchycení podkovy,⁴² byly nalezeny pouze dva.⁴³ Pro spojovací účely, např. plechu a podkladové dřevěné konstrukce byly používány nepříliš typologicky výrazné⁴⁴ hřebíky řazené k typu IX (3 ks).⁴⁵

3. Analýzy kovových hřebíků

V rámci projektu bylo přistoupeno k rentgenové fluorescenční analýze⁴⁶ jednotlivých kovových hřebíků pocházejících z výzkumu opavského hradu (279 ks), hradu Kaltenštejna (198 ks) a Pustého zámku (88 ks).⁴⁷ Jedná se o neinvazivní typ průzkumu, při kterém je zjišťováno pouze povrchové složení materiálu. Původní očekávání přínosu této analýzy nebylo nijak vysoké. Jedná se o železné předměty, tudíž bylo možno předpokládat, že

27 Hřebíky menších rozměrů byly určeny k upevnování střešní krytiny, větší ke spojování jednotlivých dílů dřevěné konstrukce stavby, viz Z. MORAVEC, *Železné předměty*, s. 11.

28 Opavský hrad 51 ks, Kaltenštejn 38 ks, Pustý zámek 18 ks.

29 4 ks nebyly blíže typologicky zařaditelné vzhledem k jejich torzovitosti.

30 R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 67.

31 Opavský hrad 41 ks, Kaltenštejn 48 ks, Pustý zámek 5 ks.

32 Z. Moravec, *Železné předměty*, s. 12.

33 Opavský hrad 43 ks, Kaltenštejn 12 ks, Pustý zámek 27 ks.

34 R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 64.

35 Tamtéž, s. 66.

36 Opavský hrad 9 ks, Kaltenštejn 16 ks, Pustý zámek 4 ks.

37 Dále rovněž i ke spojování a upevnování především dřevěného materiálu, viz Rudolf Krajíc, *Sezimovo Ústí*, s. 66.

38 Opavský hrad 9 ks, Kaltenštejn 8 ks, Pustý zámek 4 ks.

39 R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 68.

40 Opavský hrad 5 ks, Kaltenštejn 7 ks, Pustý zámek 4 ks.

41 R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 67.

42 Z. MORAVEC, *Železné předměty*, s. 12.

43 Po jednom na opavském hradě a Kaltenštejně.

44 R. KRAJÍČ, *Sezimovo Ústí*, s. 68.

45 Všechny z Pustého zámku.

46 Byla použita metoda Rentgenové fluorescence měřená energo-disperzním analyzátozem res. ručním spektrometrem DELTA ELEMENT o výkonu rentgenky 4 W. Analýza byla provedena ve Slezském zemském muzeu (analýzy prováděli Mgr. O. Klápa a M. Prčíková, DiS.).

47 Do analýzy byly zahrnuty všechny artefakty s obsahem Fe \geq 85% s \pm 95% obsahu v kovové hmotě. Ostatní s naměřenými hodnotami Fe nižšími byly z dalších analýz vyřazeny.

dominantním prvkem bude právě železo. Nám ovšem šlo o zjištění stopových a vedlejších prvků, na jejichž základě bychom mohli předpokládat možný původ železné rudy, ze které byly artefakty vyrobeny. Aby měly analýzy smysl, bylo třeba vybrat dostatečný počet artefaktů a ty porovnat se stejně starými hřebíky z jiných lokalit stejného typu (tj. hradů – Kaltenštejn a Pustý zámek) a rovněž z „geneticky“ blízké oblasti, kde je těžba železné rudy ve středověku a raném novověku doložena (oblast Jesenicka).⁴⁸ I přes původně malé až skeptické očekávání nás v závěru výsledky mile překvapily.

V průběhu analýz [viz. tab. 1, 2, 3] byl identifikován především hlavní prvek,⁴⁹ vedlejší prvky do 0,01% a stopové⁵⁰ prvky pod 0,01%.⁵¹ Za povšimnutí stojí zastoupení cínu (Sn), kobaltu (Co)⁵² či zinku (Zn)⁵³ nad 1% u analýz některých hřebíků, resp. užitých železných rud. Oproti tomu vyšší zastoupení manganu (Mn)⁵⁴ nepřekvapí, neboť daný prvek se vyskytuje prakticky vždy ve společnosti železných rud (např. pyrit). Podobně je na tom chrom (Cr), který se v přírodě vyskytuje velmi často současně s rudami železa.⁵⁵ Rovněž s železnou rudou je spojován prvek titan (Ti), kdy u hematitu⁵⁶ a magnetitu⁵⁷ se vyskytuje jako příměs. Výskyt mědi v rudách společně s železem lze s oblastí Jesenicka⁵⁸ spojovat s chalkopyritem (obsah Fe 31%) či bornitem (obsah železa 12%). Vanad (V) je pak zase spojován s prekambričovými páskovanými rudami (obsahy vanadu v rozmezí 0,08–0,12 hm. %).⁵⁹ Neméně důležitý je v analýzách výskyt zirkonia (Zr), které opět odkazuje na těžbu železných rud v oblasti jesenických dolů.⁶⁰

Pro dokreslení celkového obrazu analýz a případné další studie spojené s výskytem příměsí v železných rudách středověkých železářských výrobků, byl proveden rozbor současných hřebíků. I ony obsahují stopové prvky, ovšem v daleko menší míře. Prakticky se jedná pouze o mangan (Mn) a měď (Cu). O manganu a jeho spojitosti s železnou rudou jsme psali výše. Oproti tomu měď je v současné oceli zastoupena v důsledku recyklace spojené s jeho výskytem v netříděném kovovém šrotu.⁶¹

48 Viz např. dostupné z: <https://www.zdarbuh.cz/reviry/rd-jesenik/pohled-do-historie-banske-cinnosti-rudnych-dolu-jesenik-text-v-puvodnim-zneni/>; <https://www.rymarovsko.cz/knihovna-stranek/nerostne-bohatstvi/314-zelezarstvi-na-rymarovsku.html> [citováno ke dni 23. 6. 2023]. Zde je pak možno předpokládat i zdroj a původ rud v širší oblasti Opavska.

49 Jedná se o železo (Fe).

50 Např. Zr, Ni, Cu.

51 Dělení použito dle L. MIHOK – A. PRIBULOVÁ – J. LABUDA, *Výroba středověkých*, tab. II na s. 510.

52 Kobalt se vyskytuje např. v pyritu (jeho těžba je doložena v oblasti Jesenicka např. ve Zlatých Horách).

53 Zinek se jako příměs objevuje např. v chromitu (25% Fe), který se vyskytuje v oblasti Hrubého Jeseníku, viz. Simona VACHOVÁ, *Mineralogie pegmatitů na Kluči u Filipově v Hrubém Jeseníku*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, katedra geologie, Olomouc 2013.

54 Surové železo obsahuje 2 až 10% příměsí (uhlík, síru, fosfor, mangan). Dostupné z: https://home1.vsb.cz/~khe0007/Predmety/Stavebni%20hmoty/Prednaska_kovy.pdf. [citováno ke dni 16. 10. 2023].

55 Například jako ruda chromit viz pozn. 53.

56 Pro ilustraci uvádím, že z hematitu resp. krevete byla vytvořena známá Petřkovická venuše nalezená na vrchu Landek u Ostravy.

57 Ložiska ve Zlatých Horách.

58 Těžba na Zlatohorsku.

59 Jejich výskyt je na Jesenicku prokázán např. v Rudné Hoře u Vernířovic, srov. Barbora IRŠOVÁ, *Mineralogická charakteristika železných rud na Rudné Hoře u Vernířovic*, bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, katedra geologie, Olomouc 2012, s. 22.

60 Těžba rud s obsahem Zr např. u Loučné nad Desnou, viz Barbora IRŠOVÁ, *Mineralogická charakteristika*, s. 22.

61 Jan ZMEKO, *Dosahování vysokých pevnostních hodnot u nově navržené koncepce pružinové oceli*, bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta strojní, Plzeň 2017, s. 9.

Tab. 1.: Opavský hrad, typologie středověkých hřebíků (dle R. KRAJČ) a výsledky rentgenové fluorescenční analýzy hřebíků. SZM, autor analýz M. Prčíková, upravitel J. Juchelka.

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
MD01/001/2022-A-100-86/1	Va	100															
MD01/001/2022-A-100-86/2	atypický	99,48	0,52														
MD01/001/2022-A-100-86/3	IV	99,92	0,07			0,012											
MD01/001/2022-A-103-1195/1	IIa	100															
MD01/001/2022-A-103-1195/2	IV	100															
MD01/001/2022-A-103-1195/3	IIIB	100															
MD01/001/2022-A-103-1195/4	VIII (?)	100															
MD01/001/2022-A-103-1195/5	VIII (?)	99,8				0,2											
MD01/001/2022-A-103-1195/6	VIII (?)	99,77				0,23											
MD01/001/2022-A-103-1195/7	VIII (?)	100															
MD01/001/2022-A-103-1195/8	VIII (?)	99,6		0,1			0,022	0,22									
MD01/001/2022-A-108-189	IIIB	100															
MD01/001/2022-AII-103-268/1	IIa	100															
MD01/001/2022-AII-103-268/2	VIII (?)	100															
MD01/001/2022-AII-103-268/3	IC	100															
MD01/001/2022-AII-114-1772/1	VIII (?)	100															
MD01/001/2022-AII-114-1772/2	VIII (?)	100															
MD01/001/2022-AII-114-1772/3	I (?)	100															
MD01/001/2022-AII-114-1772/4	IIa	100															
MD01/001/2022-AII-114-1772/6	VIII (?)	99,73				0,047				0,18	0,04						
MD01/001/2022-AII-114-1772/8	IIIB	100															
MD01/001/2022-AII-114-1772/11	IIa	99,88				0,018				0,1							
MD01/001/2022-AIII-275-566	VIII (?)	99,98				0,007	0,013										
MD01/001/2022-AIII-286-48	VIII (?)	99,957				0,043											
MD01/001/2022-AIII-287-27	VIIIB	99,64		0,18								0,18					
MD01/001/2022-B-101-7/1	IIa	99,59				0,003							0,38				
MD01/001/2022-B-101-7/2	VIII (?)	99,64											0,36				
MD01/001/2022-B-101-7/3	VIII (?)	99,43			0,3	0,026			0,09	0,15							
MD01/001/2022-B-101-64	IIIB	99,56			0,31	0,012			0,12								
MD01/001/2022-B-104-19	IIa	99,34		0,27					0,08					0,31			
MD01/001/2022-B-110-7	VIII (?)	99,88		0,12													
MD01/001/2022-B-115-30	IIa	99,53		0,46		0,015											
MD01/001/2022-BII-161-196/4	VIII (?)	99,61												0,06			
MD01/001/2022-BII-161-196/5	VIII (?)	98,4		1,1		0,038	0,126		0,19								
MD01/001/2022-BIII-297-155/1	VIIa	99,67			0,12	0,06				0,15							
MD01/001/2022-BIII-297-155/2	VIIIB	99,28		0,14		0,033				0,13						0,42	
MD01/001/2022-BIII-297-155/3	IIIB	98,85			0,12	0,048				0,14			0,07			0,77	

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
MD01/001/2022-BIII-297-155/4	IIIb	99,83		0,14		0,028											
MD01/001/2022-BIII-329-28	IIIb	100															
MD01/001/2022-CII-110-63/1	IIIa	99,73			0,25	0,015											
MD01/001/2022-CII-110-63/2	IIIa	99,34		0,37					0,29								
MD01/001/2022-CII-143-14/1	Ic	99,8		0,11	0,08	0,019											
MD01/001/2022-CII-149-142/5	VIII (?)	98,08			0,24	0,071				0,39			1,22				
MD01/001/2022-CII-149-142/6	VIII (?)	99,79		0,19		0,026											
MD01/001/2022-CII-149-142/7	VIII (?)	99,62			0,16	0,046				0,17							
MD01/001/2022-CII-149-142/9	VIII (?)	99,81				0,019											
MD01/001/2022-CII-152-502/2	IIIb	99,68		0,32													
MD01/001/2022-CII-152-502/3	VIII (?)	99,12				0,036				0,09		0,1	0,65				
MD01/001/2022-CII-152-502/4	VIII (?)	99,37		0,33		0,007			0,29								
MD01/001/2022-CII-152-502/5	IIIb	99,39		0,28									0,33				
MD01/001/2022-CII-152-502/7	IIIb	95,99			0,059												
MD01/001/2022-CII-152-502/8	VIII (?)	99,68		0,32									0,33		0,27	3,35	
MD01/001/2022-CII-152-502/9	Ib	98,52			0,35	0,107				0,18	0,06	0,1	0,68				
MD01/001/2022-CII-152-502/10	Ib	99,91		0,07		0,018											
MD01/001/2022-CII-152-502/11	VIII (?)	99,12		0,27		0,017			0,16				0,42				
MD01/001/2022-CII-152-502/14	VIII (?)	99,93		0,05		0,013											
MD01/001/2022-CII-152-502/16	Ib	99,71		0,28		0,011											
MD01/001/2022-CII-152-502/18	VIII (?)	99,29				0,033			0,09				0,58				
MD01/001/2022-CIII-314-88/1	III (?)	99,974					0,026										
MD01/001/2022-CIII-314-88/2	nedef.	99,85				0,006			0,14								
MD01/001/2022-CIII-314-88/3	III (?)	100															
MD01/001/2022-CIII-315-123/1	VIIIb	99,9		0,1													
MD01/001/2022-CIII-315-123/2	VIII (?)	99,81		0,19													
MD01/001/2022-CIII-315-266/1	VIII (?)	99,977					0,023										
MD01/001/2022-CIII-315-266/2	VIII (?)	99,79		0,14								0,07					
MD01/001/2022-CIII-322-48/1	VIII (?)	99,54				0,007	0,013					0,15	0,29				
MD01/001/2022-D-112-71/1	Vc	99,32		0,48		0,016			0,18								
MD01/001/2022-D-112-71/2	Vc	99,12		0,61					0,27								
MD01/001/2022-D-112-71/3	IIIb	99,59		0,4		0,01											
MD01/001/2022-D-112-71/4	VIII (?)	99,38		0,4					0,23								
MD01/001/2022-D-112-71/6	Vc	99,83		0,17													
MD01/001/2022-D-112-71/7	Ib	99,43		0,35								0,23					
MD01/001/2022-D-112-71/8	Ib	98,96		0,81					0,22								
MD01/001/2022-D-112-71/9	IIIb	99,56		0,2		0,017			0,19								0,03

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
MD01/001/2022-EII-170-439/7	VIII (?)	99,48		0,52													
MD01/001/2022-F-136-306/1	IIla	92,04				0,016	0,015					7,14	0,74				0,071
MD01/001/2022-F-136-306/2	IIla	99,969															
MD01/001/2022-F-138-87/1	Vb	99,31		0,49					0,19								
MD01/001/2022-F-138-87/2	VIII (?)	97,83		1,05											1,11		
MD01/001/2022-F-138-87/3	VIII (?)	99,984				0,016											
MD01/001/2022-F-139-610/1	Ia	99,971				0,029											
MD01/001/2022-F-139-610/2	VIII (?)	99,75		0,11		0,011						0,13					
MD01/001/2022-F-139-610/5	VIIIb	99,979					0,021										
MD01/001/2022-F-139-610/6	VIII (?)	100															
MD01/001/2022-F-139-610/7	VIII (?)	99,988					0,012										
MD01/001/2022-F-139-610/8	Ia	99,985				0,015											
MD01/001/2022-F-139-610/9	VIII (?)	98,91				0,077				0,11	0,15	0,13	0,62				
MD01/001/2022-F-139-610/10	IIb	99,963				0,037											
MD01/001/2022-F-234-378/1	VIII (?)	100				0,008											
MD01/001/2022-F-234-378/3	IIla	99,87		0,12													
MD01/001/2022-F-237-208/1	IIb	99,71		0,29		0,041				0,18			0,34		3,45		
MD01/001/2022-F-237-208/2	?	95,99				0,041				0,17							
MD01/001/2022-G-174-170	IIb	99,62		0,16		0,048											
MD01/001/2022-GII-164-53/1	Ia	99,993				0,007											
MD01/001/2022-GII-164-53/2	Ib	99,9		0,09		0,01											
MD01/001/2022-GII-164-53/3	Vb	99,81		0,19													
MD01/001/2022-GII-164-53/4	Vc	99,66		0,18					0,16								
MD01/001/2022-GII-164-53/5	VIII (?)	99,65				0,041							0,31				
MD01/001/2022-GII-164-53/6	VIII (?)	99,32		0,37								0,06					
MD01/001/2022-CH-171-765/1	?	100															
MD01/001/2022-CH-171-765/3	I (?)	99,04			0,13	0,027				0,17		0,11	0,52				
MD01/001/2022-CH-171-765/8	?	99,23		0,15	0,03					0,16			0,43				
MD01/001/2022-CH-171-765/12	VIIIb	99,987				0,013											
MD01/001/2022-CH-171-765/14	VIIIb	99,47		0,51			0,013										
MD01/001/2022-CH-180-464/1	VIIIb	99,986				0,014											
MD01/001/2022-CH-180-464/2	IIla	99,33			0,1	0,075				0,1			0,39				
MD01/001/2022-CH-180-464/3	IV	98,94			0,12	0,056				0,21		0,17	0,49				
MD01/001/2022-CH-180-464/8	VIII (?)	99,987				0,013											
MD01/001/2022-CH-180-464/9	VIII (?)	99,903				0,097											
MD01/001/2022-CH-180-464/10	VIII (?)	99,991				0,009											
MD01/001/2022-I-188-9/2	Ib	99,45		0,34		0,019						0,19					

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
MD01/001/2022-I-197-333/6	IIla	99,03		0,73		0,026				0,21							
MD01/001/2022-I-197-333/8	VIII (?)	98,88			0,067	0,04			0,16	0,15		0,1	0,57				
MD01/001/2022-I-197-333/10	Vc	99,61											0,39				
MD01/001/2022-J-189-58/1	IV	99,8				0,013			0,19								
MD01/001/2022-J-189-58/2	Ib	99,35		0,47					0,18								
MD01/001/2022-J-189-58/3	VIII (?)	97,8		1,02					1,06			0,12					
MD01/001/2022-J-189-58/4	Vc	99,42		0,12					0,46								
MD01/001/2022-I-190-5	Vc	99,39		0,23	0,23	0,023						0,12					
MD01/001/2022-K-192-315/1	Ib	99,25		0,5					0,25								
MD01/001/2022-K-192-315/2	Vc	99,2			0,62	0,02			0,16								
MD01/001/2022-K-192-315/3	VIIb	99,04		0,54					0,42								
MD01/001/2022-K-192-315/4	Ib	98,96		0,61					0,43								
MD01/001/2022-K-192-315/6	VIIb	99,59		0,16					0,25								
MD01/001/2022-K-192-315/7	VIIb	99,45		0,21					0,34								
MD01/001/2022-K-192-315/8	VIIIb	99,53		0,14					0,32								
MD01/001/2022-K-199-288/2	Ila	99,78		0,17		0,05											
MD01/001/2022-K-199-288/3	IV	100															
MD01/001/2022-K-199-288/4	VIIb	100															
MD01/001/2022-K-199-288/5	VI	99,86		0,14													
MD01/001/2022-K-199-288/6	Xa	100															
MD01/001/2022-L-200-20	Vc	99,66		0,28								0,07					
MD01/001/2022-L-201-11/1	VIIla	100															
MD01/001/2022-L-201-11/2	IIb	99,989				0,011											
MD01/001/2022-L-205-98/1	VIII (?)	99,966				0,016	0,018										
MD01/001/2022-L-205-98/2	VIII (?)	99,93		0,07													
MD01/001/2022-M-206-192/1	IV	99,974					0,026										
MD01/001/2022-M-206-192/2	Vb	99,07		0,5					0,15				0,29				
MD01/001/2022-M-208-220/1	Vc	100															
MD01/001/2022-M-208-220/2	IIla	100															
MD01/001/2022-M-208-220/3	VIIla	99,23		0,53					0,24								
MD01/001/2022-N-231-92/1	VIIla	100															
MD01/001/2022-N-231-92/2	Vc	99,975				0,025											
MD01/001/2022-N-231-92/3	VIII (?)	99,7											0,3				
MD01/001/2022-O-239-82/1	Ib	99,53		0,2					0,23								0,04
MD01/001/2022-O-239-82/2	VIII (?)	99,89		0,1		0,009											
MD01/001/2022-O-243-242/1	IV	98,83		0,22	0,28	0,015			0,21				0,46				
MD01/001/2022-O-243-242/2	Vc	99,75							0,25								

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
MD01/001/2022-PII-326-138/2	IIb	98,92				0,037				0,14		0,1	0,8				
MD01/001/2022-PII-326-138/3	Vb	99,73		0,27													
MD01/001/2022-PII-326-138/4	IIb	99,961				0,039											
MD01/001/2022-PII-326-138/5	IIb	99,57				0,01							0,41				
MD01/001/2022-PII-326-138/6	VIIb	99,62				0,011	0,013		0,16			0,19					
MD01/001/2022-R-263-15	IIa	99,88				0,016				0,11							
MD01/001/2022-S-438-25	Vc	99,66		0,34													
MD01/001/2022-S-442-62/1	Vc	99,974				0,026											
MD01/001/2022-S-442-62/2	Vc	99,82		0,18													
MD01/001/2022-S-442-62/5	Ib	100															
MD01/001/2022-S-442-62/6	IIa	99,92		0,08													
MD01/001/2022-S-442-62/7	Vc	100															
MD01/001/2022-S-442-62/8	Ib	100															
MD01/001/2022-S-442-62/9	Vc	98,12		1,5			0,06					0,06					
MD01/001/2022-S-443-264/1	IIb	99,4			0,063	0,021			0,14				0,37				
MD01/001/2022-S-443-264/2	VIIa	98,71			0,24	0,05			0,2			0,18	0,63				
MD01/001/2022-S-443-264/5	VIII (?)	99,72				0,059				0,22							
MD01/001/2022-S-443-264/6	Vc	99,961				0,039											
MD01/001/2022-S-443-264/7	IIb	99,64		0,34		0,02											
MD01/001/2022-S-443-264/8	VIIa	99,953				0,047											

Tab. 2.: Hrad Kaltenštejn, typologie středověkých hřebíků (dle R. KRAJÍČ) a výsledky rentgenové fluorescenční analýzy hřebíků. SZM, autor analýz M. Prčíková, upravitel J. Juchelka.

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
1	VIIIb	98,88			0,14	0,02				0,17		0,1	0,69				
2	Ila	98,91			0,11	0,021			0,23	0,11			0,72				
4	VIIIb	99,33	0,22										0,45				
5	IV	99,65	0,18		0,16	0,008											
6	IIIa	99,26				0,052			0,11				0,58				
7	Vc	99,08			0,14	0,013				0,16		0,07	0,55				
8	IIIa	99,01		0,16	0,16	0,012						0,16	0,51				
9	VIIIb	99		0,11	0,09	0,015						0,13	0,65				
10	IV	99,31											0,69				
11	VIIIb	99,18					0,01					0,21	0,6				
12	Ic	99,17			0,12	0,022						0,08	0,61				
13	VIIIb	99,18			0,13							0,12	0,57				
14/1	VIIIb	98,83		0,53	0,24								0,39				
14/2	VIIIa	99,28			0,16	0,015							0,54				
15	VIIIb	99,88		0,11		0,014											
16	IIb	99,22			0,08							0,19	0,51				
17/1	Ila	99,983				0,017											
17/2	VIIIb	99,01							0,23	0,05			0,71				
18/1	VIIIb	99,28		0,19	0,09	0,031					0,07		0,94				
18/2	Vc	98,95				0,035											
18/3	VIIIa	98,82			0,085	0,014				0,18	0,04	0,11	0,75				
18/5	Ia	98,11								0,44	0,2		1,25				
19	Ila	98,79			0,14	0,029				0,15		0,12	0,77				
24/1	Vc	98,62			0,15	0,042			0,18	0,18			0,82				
28	IIIa	99,04		0,16	0,2	0,014	0,02		0,08				0,49				
33/1	Vc	98,88				0,013			0,18	0,23	0,06		0,64				
33/4	VIIIb	99,22			0,09	0,012				0,09		0,06	0,52				
33/6	Vc	97,96			0,32	0,041			0,41	0,33	0,08		0,87				
33/7	VIIIb	98,61			0,17	0,031			0,19	0,24	0,09		0,67				
33/9	Vc	99,45		0,17	0,17	0,016			0,19								
33/10	VIIIa	99,92			0,065		0,015										
33/11	VIIIb	99,42				0,045				0,14			0,4				
33/12	VIIIb	98,49			0,23				0,24	0,23	0,1		0,71				
37/1	Vc	99,73		0,26			0,015										
37/2	Vc	99,74		0,2	0,061												
40/1	Ila	99,23		0,11	0,1	0,007			0,06	0,08			0,41				

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
40/2	Vc	99,48		0,22	0,28	0,019											
43/1	IIa	99,14		0,11	0,31	0,011			0,12				0,32				
44/1	Vc	99			0,34	0,033							0,62				
45	IIb	99,91		0,09													
47/1	IIa	99,66		0,11	0,11	0,031			0,09								
47/2	Vc	99,81		0,1	0,09												
48/1	VIIIb	98,97		0,3	0,16	0,077							0,48				
49	VIIIb	98,99			0,11							0,29	0,61				
50	VIIIb	99,9			0,1												
51/1	Ia	99,91		0,09													
51/2	VIIa	98,42			0,15	0,016			0,84				0,57				
52	VIIIb	99,79		0,21													
53/1	Vc	99,38		0,16									0,46				
53/2	Vc	99,62		0,38													
53/3	VIIIb	98,75		0,14	0,15	0,025						0,34	0,6				
54/1	VIIIb	99,41											0,59				
54/2	VIIIb	99,37		0,11	0,1								0,42				
55/1	IIb	99,34			0,09	0,01							0,56				
55/2	VIIa	99,86		0,14													
55/3	Vc	98,88			0,15	0,018				0,15		0,18	0,62				
55/4	VIIIb	100															
55/6	Vc	99,14			0,13	0,031				0,16			0,54				
58/1	Vc	99,75		0,25													
58/2	VIIa	99,55		0,14									0,31				
59/1	Ia	99,92		0,08													
61	Vb	98,42		0,37	0,3							0,27	0,63				
62	IV	99,26		0,15	0,09								0,5				
63	VIIIb	99,75		0,25													
66	Ia	99,16		0,12	0,09	0,015				0,12			0,5				
68/1	IIb	99,17			0,061	0,02				0,1		0,13	0,53				
68/2	IIb	99,26			0,1								0,64				
69	IV	98,78			0,22	0,018			0,31				0,67				
70	VIIIb	99,89		0,11													
71	IIa	33,93		0,023		0,0099							0,17	55,54			
72	VIIIb	98,74			0,14				0,15	0,18			0,65				
74	Vc	98,5			0,27				0,34	0,13			0,67				
									0,17	0,3	0,1						

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
76/1	IIb	99,01			0,28	0,015			0,14				0,56				
76/2	Vc	98,87			0,22	0,013			0,1	0,14		0,08	0,59				
77	IIa	99,37		0,1	0,16	0,013							0,36				
78/2	IIIb	99,29		0,12	0,19								0,4				
79/1	Vc	98,7			0,42				0,13				0,75				
79/2	VIIIb	99,24			0,14	0,023						0,07	0,64				
79/3	Vc	98,82		0,3	0,17								0,58				
80/1	IIIa	99,29								0,13			0,48				
81	Vc	99,31		0,2		0,011							0,48				
82	Ic	98,99		0,23	0,14	0,026			0,14				0,48				
83/2	IIIa	99,58											0,42				
83/5	Vc	99,23			0,18	0,014			0,17				0,41				
83/7	Vc	99,31				0,024			0,08			0,08	0,5				
85/1	IIIb	97,85			0,23	0,037			0,29	0,32	0,07		1,2				
85/3	Vc	99,03				0,028				0,27			0,67				
85/5	Vc	98,8		0,42	0,14	0,034							0,61				
85/8	Vc	99,32		0,14	0,1	0,008							0,44				
85/10	VIIIb	98,5		0,63	0,3	0,023				0,14			0,4				
86/2	IIIa	98,8		0,16	0,27	0,016			0,21	0,13			0,4				
86/3	IIIa	99,74							0,26								
87/2	Vc	98,77		0,11	0,29	0,008			0,41				0,42				
87/3	Vc	98,68			0,35	0,016			0,14	0,14			0,67				
90	Xa	98,26		0,29	0,31	0,019			0,1	0,17		0,14	0,72				
91/2	VIIIb	100															
92/1	IIIa	99,85			0,15												
92/2	IIIa	96,41			0,13	0,009			0,23	2,5		0,07	0,65				
93	IIIb	99,07		0,12	0,09	0,009			0,15	0,1			0,47				
95/2	Vc	98,84			0,19	0,021			0,12	0,11		0,07	0,66				
95/3	Xb	99,11			0,23	0,013						0,12	0,53				
96	Ib	99,97				0,03											
98	VIIIb	99,16			0,2							0,14	0,51				
100	Vc	99,4		0,15	0,27	0,023			0,16								
103/2	IIa	98,39			0,3	0,039	0,012		0,33	0,12		0,1	0,71				
103/4	IIIb	98,33		0,54	0,23					0,21		0,69					
103/5	Vc	99,42		0,13			0,018						0,43				
105/1	Ib	98,25		0,26	0,21	0,016			0,63	0,12	0,07		0,46				

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
105/2	lb	99,62			0,13				0,17		0,09						
105/6	VIIIb	99,16			0,19	0,022						0,06	0,57				
105/8	VIIIb	98,32			0,16	0,026			0,67	0,2			0,62				
107/4	Xa	99,29			0,27		0,025		0,07				0,34				
107/5	IIb	98,91			0,11	0,013			0,16			0,26	0,54				
107/6	VIIa	99,61			0,16	0,054				0,17							
107/7	VIIIb	98,89			0,17	0,028				0,24		0,09	0,59				
107/9	VIIIb	99,8			0,1	0,016			0,09								
107/10	VIIIb	98,47			0,35	0,021			0,34	0,12			0,7				
107/11	Vc	99,1			0,15	0,017			0,13	0,2			0,41				
107/12	Vc	97,92			0,34	0,047			0,57	0,21			0,92				
107/13	VIIIb	98,91		0,11	0,16	0,023			0,14	0,16			0,5				
107/14	VIIIb	98,59			0,36	0,024			0,34				0,69				
107/16	VIIIb	99,87			0,13												
107/18	VIIIb	98,81			0,21	0,023			0,23	0,16			0,56				
108	VIIIb	100															
110	lb	98,89		0,08	0,121	0,02	0,016			0,13			0,49		0,24		
114/1	VIIIb	99,06			0,19	0,04			0,13				0,59				
114/2	Vc	98,67			0,29	0,031			0,28	0,18			0,55				
115	Vc	99,09		0,11	0,23	0,014			0,17				0,39				
118	IIIb	98,25			1,03	0,017			0,18	0,14			0,38				
119/1	IIa	99,56		0,44													
119/2	VIIIb	97,66			0,66	0,023			0,64	0,21			0,81				
121	VIIa	98,72			0,38	0,011			0,06	0,12		0,11	0,6				
124	VIIIb	98,96		0,37	0,16	0,021							0,49				
126	IIIb	97,83				0,039			0,12	1,41			0,6				
127	lb	98,11			0,26	0,037			0,21	0,14		0,09	0,7		0,45		
130	VIIIb	98,09		0,2	0,38				0,29				1,03				
131	Vc	99,75			0,25												
134	IIa	99,2		0,11	0,16				0,05	0,09			0,39				
135	Ic	99,39		0,11	0,09								0,41				
139	IV	98,58			0,18	0,023					0,06		0,85				
141	lb	99,02		0,23	0,24	0,016			0,1	0,2	0,06		0,5				
143	VIIIb	99,03			0,17	0,03				0,12		0,1	0,56				
144/1	VIIIb	97,97			0,69	0,025			0,26	0,2		0,12	0,74				
144/2	VI	98,92		0,41	1	0,011							0,35				

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
146	Vc	99,33		0,3			0,048		0,16			0,07					0,08
149	VIIIb	100															
152	IIb	99,973				0,027											
154	IIIa	99,79		0,21													
155	IIIb	99,21			0,14	0,015			0,08				0,55				
156/1	IV	99,96			0,09				0,15			0,21	0,59				
156/2	IIIb	98,98			0,14	0,024				0,14		0,17	0,55				
156/3	Vc	99,72		0,08	0,18	0,016											
156/4	Vc	98,75			0,22	0,022			0,32				0,69				
158	IV	99,65							0,35								
159/1	Vc	100															
159/2	Vb	99,34				0,013						0,11	0,54				
160	IIIa	98,24			0,25	0,074			0,29	0,15		0,08	0,92				
162	IIa	99,47			0,11	0,012							0,41				
163/1	IIIb	99								0,24		0,15	0,61				
163/2	IV	99,64			0,066		0,012						0,28				
164/1	IIIa	99,61				0,015							0,37				
164/2	IIIa	99,975				0,025											
164/3	VIIIb	99,51											0,49				
165	VIIIb	99,32		0,1	0,13								0,45				
168	IIIa	99,8		0,2													
169	VIIIb	99,26		0,14	0,12								0,47				
170	Vc	100															
172/1	IIIa	99,72		0,15	0,13												
172/3	IIb	99,52			0,46	0,02											
172/4	IIIb	98,79			0,13	0,018			0,19	0,16		0,07	0,65				
174/2	IIIa	99,3		0,15		0,027					0,06		0,47				
175	IIIa	99,16		0,09	0,25		0,019		0,1				0,37				
178/1	VIII(?)	99,73		0,16	0,1												
178/2	VIII(?)	98,74		0,11	0,22	0,023			0,3	0,2			0,41				
178/3	VIIIb	100															
179/1	IIIa	98,79			0,3		0,01		0,13	0,11		0,12	0,55				
179/3	IIIa	98,3			0,35	0,022			0,74				0,59				
179/6	VIIIb	99,44		0,33						0,22							
181	Vc	100															
182	VIII(?)	99,48			0,1								0,42				

Inv. č.	Typ	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
183	VIII(?)	100															
184/1	Xa	99,25			0,1	0,032						0,12	0,5				
186/1	IIla	98,94			0,26	0,014			0,1	0,1		0,09	0,5				
186/3	VIII(?)	94,52			1,52				2,04		0,13		1,78				
188	IIIb	99,76		0,07	0,153		0,015			0,12							
189	Vc	99,34		0,14	0,37	0,022											
190/1	Vc	99,2		0,11	0,28								0,42				
190/2	IIla	98,69			0,2	0,014			0,24	0,19	0,07		0,6				
192/1	Xa	98,75			0,31	0,021				0,13	0,04	0,15	0,6				
192/2	VIII(?)	98,93			0,47								0,6				
193/1	Xa	99,11			0,15	0,019				0,11		0,1	0,51		1,27		
193/2	VIII(?)	97,91			0,82												
194	VIIla	99,68			0,21					0,11							
195/1	Xa	99,06		0,2	0,29	0,013				0,12			0,33				
195/2	Va	99,03		0,11	0,21	0,015			0,11	0,14			0,39				
195/3	VIIlb	100															
198	Vc	98,86								0,15		0,12	0,55				
200	VIIlb	99,73		0,27		0,035											

Tab. 3.: Hrad Pustý zámek, typologie středověkých hřebíků (dle R. KRAJÍČ) a výsledky rentgenové fluorescenční analýzy hřebíků. SZM, autor analýz M. Prčíková, upravil J. Juchelka.

Inv. č.	TYP	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
PZ 1	lc	99,61				0,023							0,37				
PZ 3/1	lb	99,72		0,28													
PZ 3/2	VIIla (?)	99,43		0,55			0,02										
PZ 4/2	la	99,56				0,014				0,1			0,33				
PZ 5	Vb(?)	99,88				0,022			0,1								
PZ 6	la	99,51		0,1		0,017			0,36								
PZ 8	VIIla (?)	99,13		0,18					0,18								
PZ 9	IIlb	99,88			0,05		0,013		0,06								
PZ 10	VIIla (?)	99,58		0,42													
PZ 11	VIIIb (?)	98,7		0,12	0,26				0,92								
PZ 12	VIIla (?)	100															
PZ 14	lc	99,65		0,14	0,08				0,14	0,16			0,39				
PZ 15	IIlb (?)	99,42				0,032											
PZ 16	IIlb (?)	99,99				0,01											
PZ 17	Vc	100															
PZ 18/1	IV (?)	97,53		0,15	0,15	0,021			2,04	0,11							
PZ 18/2	IV (?)	99,58				0,01			0,06				0,35				
PZ 19	VIIIb	99,991					0,009										
PZ 20	IV	99,82				0,01			0,17								
PZ 23/1	IV	99,93							0,07								
PZ 23/2	Vc	99,47		0,25					0,28								
PZ 24/1	IX	99,35				0,019			0,14				0,48				
PZ 24/2	VIII (?)	99,11			0,11	0,019			0,19			0,07	0,5				
PZ 26/1	VIIIb	99,74											0,26				
PZ 26/2	lc	99,81							0,19								
PZ 26/3	lc	100															
PZ 26/4	Vc	99,68											0,32				
PZ 27	VIIIb	100															
PZ 28/1	VIIIb	98,83				0,011			0,67				0,49				
PZ 28/2	Vb(?)	98,63		0,16		0,018			1,2								
PZ 28/3	la	100															
PZ 31	lc	100															
PZ 33/1	lc	99,76		0,13					0,11								
PZ 33/2	IIla	100															
PZ 34	IIlb	98,37				0,026			0,56	0,17			0,53				
PZ 35	IX	99,79		0,14					0,08								

Inv. č.	TYP	Fe	Mg	Cu	Zn	Zr	Mo	Sb	Mn	Ti	V	Ni	Co	lehké prvky	Sn	Pb	Cr
PZ 38	Ia	100															
PZ 39/1	IX	99,38		0,08					0,54								
PZ 39/2	IIIa	99,64											0,28		0,08		
PZ 40	Xa	99,82		0,18													
PZ 41	Ia(?)	99,67			0,077				0,25								
PZ 42/1	?	99,93		0,07													
PZ 42/2	VIIIa	100															
PZ 43	Ia	99,51		0,36					0,12	0,19							
PZ 44/1	Ia(?)	99,55			0,25	0,017											
PZ 44/2	VIIIb	100															
PZ 44/3	IIIb	98,76				0,032							0,62				
PZ 45	Ia	99,69		0,31													
PZ 46	IIIb	99,65			0,12				0,22								
PZ 49	IIIb	98,89			0,091				0,59				0,43				
PZ 50	IIIa	86,25			1,01	0,02			X,13	0,12			2,47				
PZ 51	Ia	99,39			0,055	0,008			0,1	0,1			0,34				
PZ 53	IIIb	99,73											0,27				
PZ 55/1	VIIIc	100															
PZ 55/2	Ib	99,89															
PZ 55/3	Ic	99,76		0,11		0,014			0,1	0,13							
PZ 56	VIIIb	100															
PZ 60	IIIa	98,89			0,1				0,57				0,44				
PZ 62	Ia	99			0,26				0,29				0,46				
PZ 63	Xa	100															
PZ 64	III (?)	99,54							0,13				0,33				
PZ 66	VIIIa	98,68		0,14	0,23				0,95								
PZ 67	IIIa	99,33		0,13	0,17	0,008			0,36								
PZ 68	Ic	97,68		0,17	0,36				1,79								
PZ 69/1	(?)	100															
PZ 69/2	VIII (?)	99,37			0,058	0,007			0,14				0,42				
PZ 70	VIIIb	99,27		0,16	0,11				0,45								
PZ 72/1	IIIb	99,56							0,17				0,27				
PZ 72/2	IIIb	98,68				0,012			0,71				0,6				
PZ 73	Xa	99,79							0,21								
PZ 75	Ia	99,28		0,09	0,13				0,5								
PZ 77	IIIb	99,61		0,29					0,1								

Závěr

Sledovaný soubor železných hřebíků ze tří analyzovaných lokalit středověkých hradních komplexů (opavský hrad, hrad Kaltenštejn a hrad Pustý zámek) přinesl velmi zajímavá zjištění. U typologické analýzy se potvrdil výskyt širokého spektra hřebíků spojených především s konstrukcemi střech a dřevěných částí staveb. Objevují se ovšem také typy určené k zavěšování předmětů, součásti kování, dekorativní typy či ty určené k podkovářským pracím. Jedná se tedy ve všech třech případech o standardní středověký soubor artefaktů daného typu.

Na základě přírodovědné analýzy spojené s rozбором chemického složení použité železné rudy a především na základě výskytu stopových a vedlejších prvků lze předpokládat, že železná ruda používaná na výrobu hřebíků a hřebů na opavském hradě (stejně tak jako na hradech z Jesenicka) pochází z oblasti rudných dolů jesenické oblasti. Rovněž se prokázalo, že jednotlivé typy hřebíků nejsou vázány na specifickou kvalitu a charakter vstupního materiálu (tedy rudy) a že všechny byly vyráběny ze stejného materiálu.

PhDr. Jiří Juchelka, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
juchelka@szm.cz

Črty z historie a činnosti Okresního úřadu v Jeseníku

Abstract

The administrative development of the Jeseník district (formerly Frývaldov, Freiwaldau) in the years of 1848–1945 is provided by means of the archive funds of the State District Archive of Jeseník. The development of the district governor's office captures the buildings where it was located and briefly presents the individual governors. The intermediate period of the existence of mixed district offices (1855–1868) in the seats of four judicial districts is devoted to Vidnava. The text contains examples of what can be found in the respective funds. Due to the limited amount of preserved archival items, the development of the district after its incorporation into Nazi Germany (1938–1945) is only indicated. The contribution should primarily serve as a source of motivation for potential researchers.

Keywords: Jeseník, Vidnava, political district, regional governor's office, judicial district, mixed district office, district governor's office, archival fund

Úvodem

Pohlédneme-li do historie, reforma státní správy a samosprávy České republiky počátkem druhého tisíciletí, jež dala vzniknout krajům a zrušila okresy, nebyla ničím novým, vlastně jen stálým opakováním stejných postupů, argumentů a klopotných změn probíhajících již od roku 1848 – jen v jiných společensko-politických mantinelech doby. Pokusíme se to dokumentovat na vývoji okresu Jeseník (Freiwaldau, Frývaldov). Nepůjde nám však o správní studii, ale o motivační vlastivědný článek opírající se o pro nejširší badatelskou obec dosažitelné archiválie uložené ve Státním okresním archivu Jeseník z fondu Okresní úřad Jeseník I.¹ Ze dvou důvodů se zaměříme pouze na vývoj v letech 1848–1945. První je nasnadě, Jesenícko bylo zcela

¹ Obecná studie viz Bohumila TINZOVÁ, *Správní vývoj okresu Jeseník*, in: Emilie DOHNALOVÁ – Eva MUSILOVÁ, *Bibliografie okresu Jeseník*, Brno 2002, s. 6–26; Státní okresní archiv (dále SOKA) Jeseník, fond Okresní úřad (dále OÚ) Jeseník I, (1773) 1850–1938 (1959). Nejcennější součástí fondu jsou prezidiální spisy z let 1850–1855 (1866) a věcné skupiny těchto spisů z let 1854–1938.

německým okresem, a proto bádání o něm bylo v minulosti vystaveno ideologickým omezením a předsudkům. Druhým důvodem je práce historika a archiváře Rudolfa Zuberu syntetizující dějiny tohoto regionu právě jen do roku 1848.² Nad tuto časovou hranici se pro badatele po pádu socialismu v roce 1989 otevřelo „pole neorané“, k jejímuž zúrodnění je společně vyzvaly obě paměťové instituce okresu Jeseník – Vlastivědné muzeum Jesenicka a již zmíněný státní archiv založením nové publikační platformy.³

Vznik okresu

Revoluční rok 1848 byl podnětem nejen k politickým změnám zanikajícího feudalismu, ale též předělem administrativního vývoje rakouské monarchie. Na základě císařského nařízení z 26. června 1849 byly založeny politické okresy jako nejnižší administrativní celky státní správy řízené c. k. okresním hejtmanství. O rok později byla oddělena soudní moc od politické správy. Nová okresní hejtmanství (říkalo se jim „podkrajský úřad“) zahájila činnost 1. ledna 1850. V čele stál okresní hejtman, jímž musel být úředník s právnickým vzděláním. Jako exekutivní orgán dostal k dispozici četnictvo. V sídle okresu působily další orgány, především berní úřad. Politická správa první instance přešla na Jesenicku (Frývaldovsku) z rukou jednotlivých patrimonií (panství) – přičemž nejrozsáhlejší patřila vratislavskému biskupství, a to velkostatky Javorník, Jeseník, Zlaté Hory (Cukmantl) a Žulová (Frýdberk), ostatní tvořily menší celky či jen pouhá dědičná šoltéství – na okresní hejtmanství. To začalo v Jeseníku fungovat 1. července 1850. Jeseník byl jedním ze sedmi slezských hejtmanství, jejichž nadřazeným orgánem bylo místodržitelství v Opavě, roku 1854 změněné na Zemskou vládu slezskou v čele se zemským prezidentem. V záležitosti justiční správy byl každý politický okres rozdělen na několik soudních okresů. V obvodu působnosti okresního hejtmanství Jeseník pak byly zřízeny čtyři soudní okresy: Jeseník, Javorník, Zlaté Hory a Vidnava. Politický okres zahrnoval 39 samostatných obcí a jednotlivé soudní okresy: Jeseník – 13, Javorník – 11, Vidnava – 10 a Zlaté Hory – 5 obcí. Prvním okresním hejtmanem se stal Josef Sachs.⁴ Narodil se 13. srpna 1806 v Mergentheimu (Württemberg), v rodině zaměstnance Řádu německých rytířů. Po přestěhování do Vídně zde Josef v roce 1830 vystudoval práva. Svou služební kariéru zahájil rovněž v řádových službách jako písař v Dlouhé Loučce u Uničova, roku 1836 byl ustanoven soudcem řádového soudu v Bruntále. Následujícího roku přesídlil ve funkci správce do Štítiny. Po založení rodiny žil v Bruntále, povýšený do funkce vrchního správce. Ve funkci okresního hejtmana v Jeseníku vydržel neuvěřitelných 17 let. Následně se stal starostou města, jehož vedení mu udělilo při odchodu na odpočinek v roce 1885 čestné občanství. Zemřel 13. února 1889.

První sídlo okresního hejtmanství bychom nenašli na hlavním náměstí (Freiwaldau-Stadt, Ring, dnes Masarykovo), ale na předměstí Svoboda (Freiheit, dnes nám. Svobody), v domě čp. 69 textilního továrníka J. Neuperta (dnešní budova Základní umělecké školy čp. 873). Spolu s kanceláři zde byl i byt okresního hejtmana. Hejtmanství zde setrvalo až do roku 1895, kdy bylo přesunuto na rynek.⁵ V domě zůstala berní správa, samotný berní úřad sídlil

2 Rudolf ZUBER, *Jesenicko v období feudalismu do roku 1848*, Ostrava 1966.

3 Jesenicko. Vlastivědný sborník, 2000 – dosud; Sborník I. svatováclavského setkání v Jeseníku, 2002 – dosud.

4 Matěj MATELA, *Významný jesenický starosta Josef Sachs*, Naše město: informační měsíčník města Jeseník, 2023, č. 1, s. 12; Božena KANÁKOVÁ, *Portréty jesenických starostů*, in: Jesenicko. Vlastivědný sborník, Jeseník 2018, s. 38–39.

5 Fotografická dokumentace viz Květoslav GROWKA, *Jeseník. Zmizelá Morava a Slezsko*, Praha – Litomyšl 2008.

naproti v samostatné budově čp. 84. Kuriozitou byla snaha okrášlit náměstí parkem uprostřed, založeným po požáru stodol v roce 1841 s cílem podtrhnout reprezentativní charakter lokality s okresními institucemi. Proto sem také byla v roce 1859 od radnice přemístěna mramorová kašna U Lva. Poté, co se hejtmanství přestěhovalo, kašna překvapivě putovala mezi ostatní prameny do parku a nesla jméno Stadtpark-Quelle (od roku 2010 Neuburský pramen).

Okresní soud sídlil v letech 1850–1902 na rynku naproti radnice v domě čp. 65, než se přemístil do novostavby v kolonii Ditrichštejn (dnešní Dukelská ul.). Po zániku okresu Jeseník v roce 1960 začala soudní budova sloužit školským účelům a dnes se zde nachází Hotelová škola V. Priessnitze. Věznice obehnaná čtyřmetrovou zdí s dvaceti celami včetně tří samotek stála od roku 1902 ve dvoře okresního soudu a v současnosti je využívána školní restaurací Labyrinth.

V letech 1895–1926 byl tedy sídlem okresního hejtmanství rohový dům na hlavním náměstí čp. 68 a 69, který měl bohatou minulost. V roce 1820 stavení zakoupil od Johanna N. Őhla textilní podnikatel Adolf Raymann a přestavěl je do podoby dvouposchod'ové budovy s jednolitým průčelím korespondujícím s frontou domů náměstí. O Raymannově mimořádné reputaci svědčí skutečnost, že 29. července 1860 hostil jeho dům mimořádnou návštěvu. Bavorského krále Maxmiliána II., léčícího se na Gräfenberku, přijel navštívit jeho příbuzný rakouský císař František Josef I. Příjezd panovníka byl očekáván s napětím, město bylo vyzdobeno prapory a girlandami, od okraje města přes Svobodu vedl špalír obyvatel až na náměstí. Před vchodem do domu císaře očekával vratislavský biskup Heinrich Förster a deputace slezské země, okresu v čele s Josefem Sachsem i města se starostou Vinzenzem Pollakem. Zde se okolo 11.30 hod. obě Veličenstva přivítala a poté z oken domu děkovala davům za jejich holdování. Po oficiální císařské audienci oba panovníci navštívili malou výstavu lněného a damaškového zboží již c. k. dvorního dodavatele Adolfa Raymanna. Jako projev nejvyššího uznání mu císař předal briliantový prsten se svým monogramem. Po programu v lázních se oba panovníci v 17.30 hod. vrátili zpět do domu na náměstí, aby jim byli ještě představeni důstojníci. Poté se císař s králem Maxmiliánem rozloučil a vrátil se kočárem přes Červenohorské sedlo zpět na Moravu, přesněji na vlak do Zábřehu.

Hejtmanství mělo Raymannův dům od roku 1893 nejprve pronajatý, přestěhovalo se sem až po nutných úpravách. Jeho úřadovny byly zřízeny v přízemí a druhém poschodí, první poschodí sloužilo jako byt pro okresního hejtmana. Dne 2. prosince 1908 u příležitosti 60. výročí panování císaře Františka Josefa I. a na památku jeho návštěvy Jeseníku mu na domě odhalil Spolek pro pozvednutí cizineckého ruchu pamětní desku.

**Obr. 1: Odhalení pamětní desky císaře Františka Josefa I.
na budově okresního hejtmanství, 1908.**
Sbírka obrazového a fotografického materiálu SOkA Jeseník, neinv., reprofoto.

Okresní úřad se v roce 1926 odstěhoval do pronajaté budovy firmy Tempus (dnes ZUŠ na Bezručově ul.) a v mnohaletém komplikovaném procesu usiloval o postavení vlastní budovy.⁶ Parcela vedle okresního soudu byla vytipována již roku 1923, ale až v roce 1929 byl projekt zadán vrchnímu stavebnímu radovi v. v. Ing. Hansi Kalittovi z Opavy. Jeho projekt byl však shledán funkčně nevyhovujícím. Vzhledem k jeho úmrtí v roce 1930 pověřilo Ministerstvo veřejných prací v Praze vypracováním projektu novostavby arch. Klaudiva Madlmayra z Brna, projekt ústředního topení vyhotovila firma Ing. Julius Jelinek z Prahy. Ve veřejné soutěži byly zadány následující práce: dělnická, zednická a tesařská firma V. Nekvasil Český Těšín, kamenická H. Franke Žulová, klempířská A. Scholz Jeseník a pokryvačská K. Nitsche Jeseník za 1,5 mil. Kč. O dalšího půl milionu Kč na vnitřní práce se podělilo 11 firem. Dalších 116 tisíc bylo vyplaceno za práce okolo novostavby včetně zahradní úpravy, oplocení a dláždění. Musíme uvážit, že stavba probíhala v období velké světové hospodářské krize, takže byla ostře sledována jak ministerstvem, Zemským úřadem v Brně i konkurenčními firmami. Kolaudace proběhla 1. prosince 1932 a okresní úřad se za pomoci vojáků 7. hraničářského praporu ihned přestěhoval. V pronajatých místnostech budovy sídlila též četnická stanice. Protože šlo o státní budovu, musela být označena československým státním znakem. Kamenická

⁶ SOkA Jeseník, fond Archiv města Jeseník, dodatky, stavební spisy, kart. 42.

firma Franke ji svěřila sochaři Josefu Obethovi, který státní znak pojal jako samostatné umělecké dílo, a nikoli jako státní symbol v jednotném provedení. Kolem podoby znaku se tedy rozvířila diskuse s ministerstvem vnitra. Výsledkem sice bylo osazení znaku na budově, ale jeho návrh, schvalování a konečné provedení v kameni trvalo déle než postavení celého úřadu!⁷

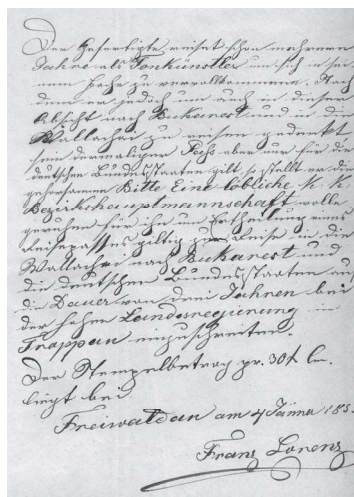
Okresní hejtmanství pohledem archiváře

Ve Státním okresním archivu Jeseníku se zachoval bohužel jen zlomek tzv. prezidiálních spisů, tj. důvěrných písemností vyřizovaných zpravidla samotným okresním hejtmanem z let 1850–1855 a 1866.⁸ Lze toho jen litovat, protože spisovna nadřízené instance, slezského místodržitelství, padla za oběť požáru v roce 1945. Proto dějiny Jesenicka z tohoto období známe jen zlomkovitě. Přesto zde najdeme historické zajímavosti, které stojí za zaznamenání. Jsou doloženy relace slezského místodržitelství z 27. září 1851 o revolučních náladách některých jednotlivců formou pašování zakázaných tiskovin, kupř. brožur Karla Havlíčka Borovského *Duch národních novin* a *Epištoly kutnohorské* nebo stíhání za protistátní výroky při účasti na revoluci 1848. Typické jsou zprávy o sledování některých osob přijíždějících do lázní na Gräfenberku. Dozvuky hospodářské krize se projeví mj. i v oběhu falešných peněz či v přešlapových prohlídkách továren a závodů, zdali tam nepracují osoby nedisponující pasy, vandrovními knížkami či domovskými listy. Nechybí ani zprávy o vystěhovalectví do Ameriky, hladomoru a snahách jej zmírnit.

Výjimečná pozornost je věnována osobnosti mladého císaře a organizaci oslav jeho narozenin. Zaznamenána je ovšem i urážka císařského majestátu sluhou princezny Marianny Oranžské, pobývajcí tehdy na záměčku v Bílé Vodě, před hospodou v Horním Fořtu – byl to zvláště těžký zločin, protože mnoho relací svědčí o projevech loajality císaři Františku Josefu I. po nezdařeném atentátu na jeho osobu. Nezůstalo jen u slov, sluha dostal trest dvou měsíců žaláře a továrník Adolf Raymann založil k uctění císaře nadaci ve výši 400 zlatých k ošacení chudých dětí.

Četné jsou záznamy o povolování divadelních představení, např. javornického loutkáře Josefa Weissera a divadelních ředitelů z Krnova. Jeden karton je pak zaplněn úředními akty a oběžníky z doby prusko-rakouské války roku 1866.

Značná část agendy je věnována vydávání pasů, kupř. hudebník Franz Lorenz (1826–1898) z Jeseníku žádal 31. dubna 1853 o pas do Bavorska a Francie, aby se zdokonalil v hudbě.⁹ Je jedním z mála známějších virtuosů a hudebních skladatelů z Jesenicka 19. století. Již jako jedenáctiletý zpíval v místním kostelním sboru altové party

Obr. 2: Franz Lorenz žádá o pas na cestu do Bukurešti, 4. ledna 1855.

SOKA, fond OÚ Jeseník I – prezidiální spisy 1850–1866, kart. 7, sign. 54.

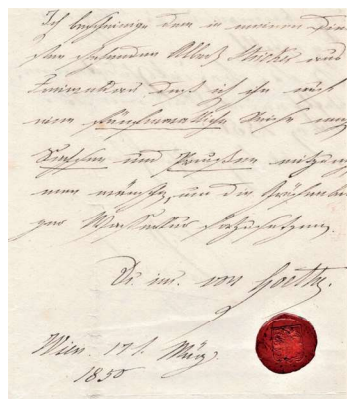
7 K. GROWKA, *Státní znak na Okresním úřadě v Jeseníku*, Jeseník: město a lázně, 2007, č. 10, s. 23.

8 K této části fondu existuje katalog: OÚ Jeseník I, prezidiální spisy 1850–1866, dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=13b6c108-a18b-475b-8c29-e45b8996f85f> [citováno ke dni 2. 11. 2023].

9 O něm Jana HRADILOVÁ, *Počátky lázeňského orchestru na Gräfenberku*, in: XVI. svatováclavské setkání v Jeseníku. Hudební život Jesenicka, Jeseník 2016, s. 76–77.

ze mší Wolfganga Amadea Mozarta, Josepha Haydna apod. Jako šestnáctiletý vyučoval hru na klavír a na kytaru. Ve svých jednadvaceti letech odešel v roce 1847 do Prahy, kde se věnoval studiu hry na varhany. Poté působil jako učitel klavíru na panství Zaklika v Haliči. Toto místo však musel kvůli zdravotním obtížím opustit. Dne 4. ledna 1855 si požádal o pas do Bukurešti a Valašska, které se staly jeho novým domovem. V Bukurešti prožil přes 40 let svého života a zde také zemřel. V hlavním městě rumunského království vynikl jako dvorní varhaník, profesor klavíru a hudební skladatel. K jeho nejznámějším dílům patří *Karneval v Bukurešti* (op. 24), jež složil mezi lety 1862–1866 a který věnoval princezně Heleně Cuza, manželce prvního rumunského knížete Alexandra Ioana Cuzy.

Jedním z fenoménů lázeňského města Jeseníku a lázní Gräfenberk, který nebyl doposud příliš badateli zmapován, je uplatnění lázeňského služebného personálu v zahraničí. Ze společensko-politických i marketinkových důvodů je pozornost věnována spíše přijíždějícím pacientům

Obr. 3: Wolfgang von Goethe žádá o pas pro svého lázeňského, 17. března 1850.

SOKA Jeseník, fond OÚ
Jeseník I – prezidiální spisy
1850–1866, kart. 2, sign. 251.

a hostům. Někdy až módní přístup k vodoléčbě vedl odjíždějící pacienty k tomu, že si přáli vzít s sebou Priessnitzem vyškoleného lázeňského, který by jim poskytoval servis s aplikací vodoléčebné kúry. Patřil k nim Emanuel Kneifel ve službách hraběnky Douglas Scotti v Piacenze, Justina Bauerová, žádající o pas do Paříže, aby zde mohla nastoupit službu, Josef Gröger, pro něhož starostu Jeseníku o prodloužení pasu na cestu do Ruska žádal z Baden-Badenu carský státní rada Alexandr Štěrbin. V červenci 1848 přijela na Gräfenberk Ottilie von Goethe se synem Wolfgangem Maxmilianem (1820–1883) a zůstali zde až do prosince. Matka odjela zpět do Výmaru 24. prosince, syn již 1. prosince – snad proto se Wolfgang Maxmilian o rok později do lázní vrátil, 17. června 1849 se ubytoval dole ve městě v domě čp. 75.¹⁰ Vodoléčba mu byla ku prospěchu, proto podpořil v březnu 1850 žádost lázeňského Alberta Strickera o pas, aby mohl sloužit ve Výmaru.

Vedle prezidiálních spisů je pak dochováno na 60 metrů (!) běžné administrativy okresního úřadu až do jeho zániku roku 1938.¹¹

Období smíšených okresní úřadů (1855–1868)

Vrátíme-li se k vývoji státní správy, musíme naznat, že nová územní organizace se především zásluhou politických a bezpečnostních opatření tzv. Bachova absolutismu (kupř. sledování nespolehlivých osob, nálad obyvatelstva atd.) dlouho neudržela. Politické okresy byly pro tuto činnost totiž příliš velké. Proto došlo k reorganizaci politické, soudní a finanční správy: byly vytvořeny *smíšené okresní úřady* (Gemischte Bezirksämter als Bezirksgerichte), v nichž byla správa politická a soudní sloučena. Činnost zahájily 28. dubna 1855, jejich územním základem se staly soudní okresy podle správního rozdělení z roku 1849: Jeseník, Javorník, Zlaté Hory a Vidnava. V jejich čele stál okresní představený (Bezirksvorsteher nebo Bezirksvorstand), který ovšem nebyl oprávněn k výkonu soudcovského povolání, to vykonával jeden z adjunktů.

¹⁰ K. GROWKA, *Goethe na Jeseníku*, in: Jesenícko. Vlastivědný sborník, Jeseník 2021, s. 117–122.

¹¹ K fondu OÚ Jeseník I (1773) 1850–1938 (1954) je k dispozici elektronický inventář, dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=eede47a4-c94e-4c1a-8174-25401e29703b> [citováno ke dni 2. 11. 2023].

Smíšené okresní úřady dále opatřovaly podklady pro vyměřování přímých daní prostřednictvím berních referentů v jednotlivých soudních okresech. Berní správa byla přenesena roku 1853 na krajské úřady jako článek druhé instance ve státní správě, který se však neosvědčil – v roce 1860 byly kraje zrušeny a pravomoc krajských úřadů byla rozdělena mezi smíšené okresní úřady a místodržitelství (v Čechách a na Moravě) a Zemskou vládu slezskou. Po pádu bachovského absolutismu došlo k pozvolné redukci rozbujelého administrativního aparátu. Po zrušení krajských úřadů tento vývoj pokračoval ustavením samosprávy a zřízením zvláštních úřadů školské správy. Bylo však zřejmé, že ani tento stav je nadále neudržitelný, a proto zákon z 21. prosince 1867 stanovil znovuoddělení soudní správy od výkonu správy politické. Na tomto základě pak bylo vybudováno nové složení politické správy zákonem ze dne 19. května 1868, jímž byla uzákoněna trojinstančnost státní správy (okres, země, stát). Stávající smíšené úřady byly tímto zákonem zrušeny a prováděcím nařízením z 10. srpna 1868 byla nově ustavena okresní hejtmanství jako pravidelné orgány prvoinstanční stolice státní politické správy.

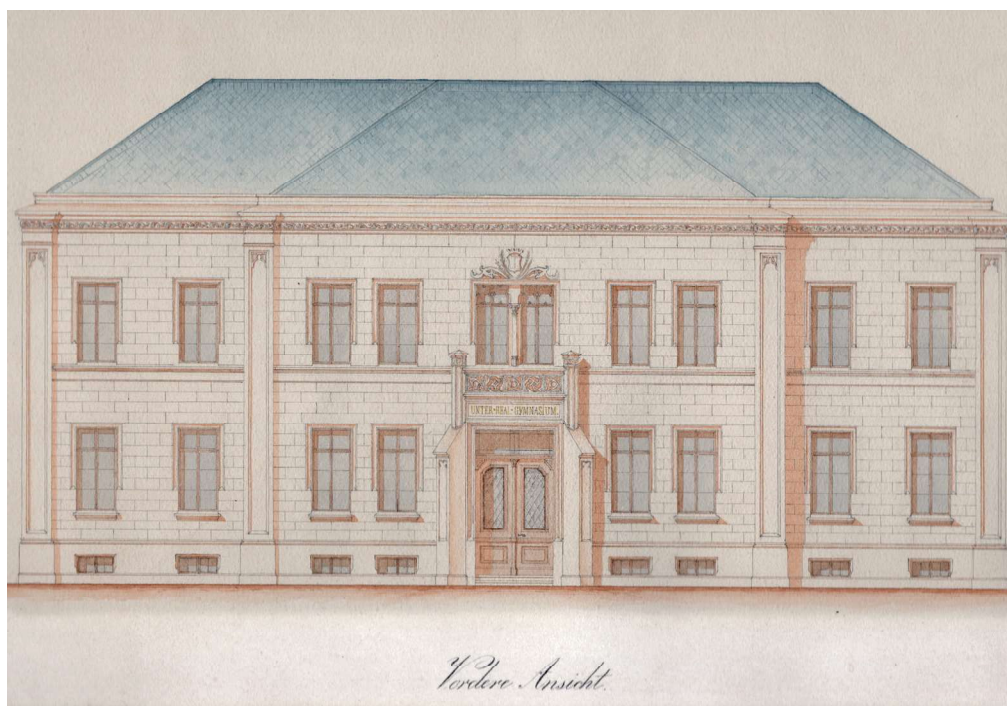
Činnost smíšeného okresního úřadu ve Vidnavě pohledem archiváře

Smíšený okresní úřad (dále SOÚ) ve Vidnavě zahájil svou činnost 28. dubna 1855. Do obvodu jeho působnosti patřily tyto obce: Černá Voda s osadami Nové Podhradí (Nový Kaltštejn), Staré Podhradí (Starý Kaltštejn) 1. část a Rokliny (Šropengrund), Žulová (Frýdberk) s osadou Starost, Kobylá s osadou Annín, Petrovice s osadami Hraničná a Nové Chaloupky, Skorošice s osadami Kamenné a Sedmlánů, Stará Červená Voda s osadami Dolní Červená Voda, Johanka, Nová Červená Voda, Nová Malá Kraš, Stachlovice a Vidnavské Fojtství, Tomíkovice, Velká Kraš s osadami Fojtova Kraš, Hukovice a Malá Kraš, město Vidnava, Vápenná (Zighartice) s osadami Nýznerov, Polka a 2. část Starého Podhradí (Starý Kaltštejn), o celkové rozloze 18 034 ha. Smíšený okresní úřad měl 9 zaměstnanců, vedle okresního představeného zde byli zkoušený aktuár, vedoucí pozemkové knihy, registrátor, kancelista, úřední sluha a jeho pomocník a dva písaři. Funkci okresního představeného zastával Leopold Kolisko, definitivním aktuárem byl Dr. jur. Teodor Moser, který přišel do Vidnavy v roce 1867 od Zemského soudu v Brně.

V archivu jsou uloženy torzovitě dochované prezidiální spisy a dále všeobecná registratura SOÚ.¹² V prezidiálních spisech najdeme zprávy o opatřeních v době prusko-rakouské války 1866 a spisy výboru pro založení gymnázia ve Vidnavě z 20. října 1866.¹³ Po zrušení piaristického gymnázia v Bílé Vodě roku 1829 museli totiž studenti odcházet za vzděláním daleko mimo okres. V roce 1865 vyvinulo město Vidnava značné úsilí o získání střední školy, ale až o šest let později byla tato snaha korunována úspěchem – dne 1. října 1871 byly otevřeny první dvě třídy reálného gymnázia. Výuka probíhala v prozatímních prostorách na radnici a v soukromém domě. Současně se začala podle návrhu architekta Alberta Frankeho z Nisy stavět nová budova, dokončená počátkem školního roku 1872/1873. Z 86 studentů v prvním školním roce se ústav rozšířil na 140 studentů ve školním roce 1878/1879, kdy proběhly první maturitní zkoušky. Po roce 1910 začal počet studentů stagnovat, po první světové válce klesl na 100. Po vzniku ČSR se jednalo o zrušení gymnázia, což se na čas podařilo zažehnat. Přesto však bylo v roce 1923 omezeno jen na čtyři nižší třídy a roku 1927 zcela zrušeno. Gymnázium zůstalo pro celý okres pouze jedině, v Jeseníku (od roku 1913).

12 Katalog SOÚ Vidnava, prezidiální spisy 1855–1868, dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0f8e-ba81-7855-4b3a-8ea9-8b38dd3a2c68> [citováno ke dni 2. 11. 2023].

13 SOkA Jeseník, fond SOÚ Vidnava, prezidiální spisy 1855–1868, kart. 1, sign. 179.

Obr. 4: Návrh průčelí budovy gymnázia ve Vidnavě, 1870, arch. Albert Franke, Nisa.
SOKA Jeseník, fond Archiv města Vidnava, dodatky, neinv.

Bachova éra přinesla zajímavé doklady o rozháraných církevních poměrech ve Slezsku, kupř. nařízení ministra justice k přísnému sledování projevů některých duchovních, kteří z kazatelen hlásají údajné zrušení manželství a kostelů.¹⁴

Ve všeobecné části fondu najdeme rovněž spisy o opravách kostelů v Kobylé a Skorošicích a zřizování škol. Úřad povoloval též živnosti a průmyslovou výrobu, spisy jmenují stavby cihlen v Tomíkovcích a Skorošicích a výrobu potaše v Polce. K dolování se zachovalo udělení kutacího práva v katastru obce Petrovice důlnímu podnikateli Juliu Sauerovi z Jeseníku a hraběti Franzi Schaffgotschovi na katastru obcí Hukovice, Velká Kraš a Kobylá. Nejvíce je zachováno silničních a stavebních záležitostí, včetně železnice z Olomouce a Zlatých Hor do Nisy či telegrafní linky z Písečné do Vidnavy. Jen jednou se zde najde zmínka o vlastním úsilí obyvatel, a to při ustanovení vidnavské střelecké společnosti k 1. březnu 1858 doložené žádostí, stanovami a inventářem.¹⁵

Konsolidace okresního úřadu (1868–1918)

Jak bylo zmíněno, podle zákona z 21. prosince 1867 došlo opět k rozluce politické a soudní správy a namísto smíšených okresních úřadů byly obnoveny jediné okresní úřady se širší územní

14 Oběžník státního návladního v Opavě z 18. října 1867. SOKA Jeseník, fond SOÚ Vidnava, prezidiální spisy 1855–1868, kart. 1, sign. 80.

15 SOKA Jeseník, fond SOÚ Vidnava, kart. 23, inv. č. 72.

pravomocí. Na Jesenicku tedy existovalo znovu okresní hejtmanství v Jeseníku. Během dalšího desetiletí byly až do zániku Rakouska-Uherska provedeny v uspořádání okresního hejtmanství jen menší změny. V úřadu okresního hejtmana se vystřídalo postupně sedm hodnostářů. V letech 1867–1886 sloužil *Josef von Mensshengen*.¹⁶ Josef sv. pán Mensshengen se narodil 11. září 1830 ve Vídni, zemřel 5. června 1891 v Karlových Varech. V Krakově se 1. července 1856 oženil s Terezou von Merkl, zde se v roce 1864 narodila dcera Oktavia. Synové Lothar (* 21. únor 1869) a Karl Ludwig (* 8. červen 1871) se již narodili v Jeseníku. S rodinou žil v budově hejtmanství na Svobodě čp. 69. Pocházel ze starého šlechtického rodu (1668), získal hodnost c. k. komořího. Z jeho iniciativy byl od roku 1871 vydáván tiskem úřední věstník *Amtsblatt k. k. Bezirkshauptmannschaft in Freiwaldau*.

Obr. 5: Hlavička úředního věstníku okresního hejtmanství č. 1, 8. ledna 1871.
*SOKA Jeseník, fond OÚ Jeseník I.,
 profoto.*

Dne 22. května 1886 nastoupil na krátkou dobu do funkce okresního hejtmana *Julius Krch*. V Jeseníku působil jako okresní komisař. V roce 1869 se oženil s Emilií, dcerou Karla sv. pána von Skal z Kobylé. Již 15. září 1888 byl jmenován vládním radou a referentem pro administrativní a ekonomické záležitosti Zemské školní rady pro Slezsko a na jeho místo přišel do Jeseníku 28. října *Edmund von Marenzeller*.¹⁷ Na svět přišel ve Vídni 6. února 1855, kde v roce 1879 vystudoval práva a nastoupil do státní služby

na hejtmanstvích Dolních Rakous. V letech 1882–1888 působil na ministerstvu pro kult a vyučování a poté byl přeložen do Slezska. V letech 1882–1892 byl okresním hejtmanem v Jeseníku, 5. srpna odešel do stejné funkce v Krnově, kde působil do roku 1896. Poté následovala kariéra na úrovni zemské vlády v Opavě jako zástupce zemského prezidenta v hodnosti dvorního rady a zástupce předsedy zemské školní rady pro Slezsko. V roce 1909 byl penzionován. Zemřel ve Vídni 7. února 1930.

Dne 16. září 1892 se okresním hejtmanem stal c. k. zemský vládní rada *Wilhelm Groß*. Pocházel z rodiny opavského městského stavitele a vrchního stavebního rady Wilhelma Josefa. Z místa hejtmana odešel 24. listopadu 1898 na penzi zpět do Opavy. Na jeho místo byl 7. prosince 1898 dosazen *Leo hrabě Lamezan-Salins*, ale již 16. listopadu 1899 byl jmenován c. k. dvorním tajemníkem Dvorního soudu ve Vídni. Pocházel z francouzské rodiny, která přišla v roce 1709 z Toulouse do Rakouska. Ve funkci okresního hejtmana v Jeseníku byl nahrazen právníkem a členem vedení vídeňského Dvorního soudu, jímž byl *Oswald Görtz von Ahstein*. Pocházel ze starého slezského rodu, do rytířského stavu uvedeného v roce 1630 a působícího v Opavském knížectví. Když byl ke dni 1. června 1907 přeložen na Zemskou vládu slezskou v Opavě jako vedoucí oddělení průmyslu etc., připomněl soudržnost všech obyvatel okresu za hrozné stoleté povodně v roce 1903. Jeho činnost byla císařem odměněna rytířským křížem Řádu Františka Josefa. Dne 3. června 1907 se okresním hejtmanem stal zemský vládní tajemník *Max sv. pán Weichs zur Wenne*, narozený roku 1860 ve šlechtické opavské rodině. Byl státním úředníkem

16 Konrad BLAŽEK, *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Oesterr. Schlesien*, Nürnberg 1885, s. 132; SOKA Jeseník, fond Archiv města (dále AM) Jeseník, inv. č. 394, Sčítání obyvatel 1880, index.

17 *Edmund von Marenzeller*, in: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 6 (Lfg. 26, 1973), s. 77, dostupné z: <https://biographien.ac.at/ID-0.3039326-1> [citováno ke dni 2. 11. 2023].

u Zemské vlády slezské v Opavě, mimo jiného také ve funkci tajemníka zemského prezidenta Josefa Thun-Hohensteina. V roce 1902 obdržel od císaře rytířský kříž Řádu Františka Josefa. Zemřel v Jeseníku 4. prosince 1938, pohřben byl do rodinného hrobu v Opavě.

Okresní úřad v Československé republice (1918–1938)

Rozpad rakousko-uherské monarchie a vznik samostatného československého státu v říjnu roku 1918 představoval mezník ve vývoji vztahů mezi Čechy a Němci. Zatímco Češi nadšeně přijímali 28. října telegrafickou zprávu pražského Národního výboru o zřízení československého státu, sudetští Němci obraceli svou pozornost k proklamovanému Německému Rakousku (Deutschösterreich), státu, který byl za přítomnosti německých poslanců z českých zemí vyhlášen na zasedání německých poslanců Říšské rady ve Vídni 21. října. V dohodě s ostatními poslanci Národního shromáždění Německého Rakouska, a zejména v součinnosti s německými poslanci z Čech, Moravy a Slezska vydal 30. října 1918 dr. Robert Freißler, poslanec ze Slezska za Německou nacionální stranu, ve Vídni provolání o zřízení provincie Sudetenland jako součásti Německého Rakouska. Po jeho vyhlášení se i okresní hejtmanství v Jeseníku podřídilo jeho vedení, ale když bylo v lednu 1919 město obsazeno československým vojskem, přešlo úřednictvo do služeb nového státu. Ovšem kromě hejtmana Maxe sv. pána Weichse zur Wenne, který odmítl složit slib věrnosti Československé republice.

Do funkce byl po něm ke dni 4. ledna 1919 jmenován Slezským zemským prezidiem v Opavě *Walter von Jakubowski*.¹⁸ Walter von Jakubowski „Toporczyk“ se narodil 6. dubna 1876 v Těšíně, jeho otec Friedrich von Jakubowski byl vrchním poštovním kontrolorem ve Vídni. Walter sloužil jako tajemník Zemské vlády slezské v Opavě. V Rýmařově se 23. srpna 1913 oženil s Marií Karolinou von Vest (*23. srpna 1891), dcerou Dr. Wilhelma rytíře von West, zemského soudního rady v Rýmařově. Do funkce okresního hejtmana v Jeseníku nastoupil 6. ledna 1919. Žena s dcerou Evou (*19. prosince 1914) ho následovaly v březnu, bydleli na náměstí čp. 66. Šlechtické tituly již nesměli používat (v nekompromisním tažení proti všemu monarchistickému schválilo Revoluční národní shromáždění již 10. prosince 1918 zákon, jímž bylo v Československu zrušeno šlechtictví, řády a rovněž tituly, „pokud byly udělovány jako pouhá vyznamenání“).¹⁹ To bylo prvním z řady státoprávních změn.

Okresní hejtmanství ve Slezsku byla v tomto duchu roku 1922 přejmenována na *okresní správy politické*, název vedoucí funkce hejtman byl však ponechán. Při reorganizaci státní správy k 1. prosinci 1928 došlo ke sloučení Moravy se Slezskem v Zemi moravskoslezskou, název orgánu byl změněn na *okresní úřad*, v jehož čele stál nadále okresní hejtman, a v této podobě existoval až do konce září 1938. Od roku 1932 stál v čele Okresního úřadu Jeseník Čech *Květoslav Růžička*. Narodil se 28. srpna 1889 v Kroměříži. Okresním hejtmanem v Jeseníku byl jmenován ve složité době hospodářské krize a narůstajícího německého nacionalismu. Po obsazení Sudet nacistickým Německem se stal okresním hejtmanem ve Valašském Meziříčí. Zapojil se do odboje v rámci Obrany národa. K jeho zatčení došlo 8. listopadu 1941. Byl převezen do koncentračního tábora Oranienburgu, kde 4. listopadu 1942 podlehl fyzickému strádání.

18 SOkA Jeseník, fond AM Jeseník, kart. 12, inv. č. 385, Sčítání obyvatel 1924; ZA v Opavě, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 9971, sign. R I 50, původce: Rýmařov, římsko-kat. f. ú., 1885–1919, s. 232.

19 K. GROWKA, *Diskrepance mezi lety 1918 a 1938 na Jesenícku z pohledu faleristiky*, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické 67/1–3, 2018, s. 61–72.

Jesenicko v Třetí říši (1938–1945)

Po henleinovském puči na Jesenicku 22. září 1938 a mnichovské konferenci byl okres obsazen 6. října 1938 wehrmachtem.²⁰ Zároveň s německou armádou přišli na obsazené území také představitelé nové civilní správy. Z bývalého politického okresu Jeseník byl k 20. listopadu 1938 vytvořen tzv. venkovský okres (Landkreis) v čele s úřadem landráta. Po celou válku stál v jeho čele *Alfred von Campe*, říšský Němec původem z vestfálského Münsteru.²¹ Alfred von Campe (1889–1945) se narodil se v rodině generála dělostřelectva. Po maturitě v roce 1908 studoval práva. Od roku 1912 pracoval na soudu v Clewe a Münsteru. Za první světové války bojoval jako důstojník dělostřelectva na frontě, po skončení bojů složil státní úřednickou zkoušku a byl přeložen k okresnímu soudu v Hammu. V roce 1922 se stal radou úřadu v Aresburgu a téhož roku přednostou okresu Halle ve Vestfálsku. Po nástupu nacistů k moci v roce 1933 byl přeložen do Aurichu ve východním Frísku. Vstoupil do NSDAP a byl jmenován vrchním radou. Dne 6. října 1938 se stal landrátem v Jeseníku. V polovině roku 1939 měl být odvolán a nahrazen sudetským Němcem, ale díky podpoře starostů jesenického okresu zůstal ve funkci. V listopadu 1941 vstoupil do SS v hodnosti Untersturmführera u 102. SS-Standarte. Dne 10. května 1945 byl spolu s jesenickým starostou Karlem Bittmannem Rudou armádou zatčen a vězněn v Kladsku a Opolí, kde zemřel ve vězení.

Okres byl začleněn do vládního obvodu Opava v nově zřízené říšskoněmecké župě Sudety. Veškerý život byl podřízen okresnímu vedení strany NSDAP jako nositelce nacistické ideologie, která řídila a kontrolovala všechny státní úřady a organizace. Okresní soud byl přeorganizován podle říšského vzoru na Amtsgericht, v jeho čele stanul spolehlivý nacist Rainer van Aken.²²

Pohled archiváře na fond Landrát Jeseník (1938–1945) je krajně neuspokojivý. Jen dochované policejní přihlášky policistů, cizinců a žádosti o říšskoněmecké občanství, prověřování domovské příslušnosti vypovídají o maximálním dohledu nad občany.²³ Z tohoto důvodu lze nedochované úřední spisy landráta doplnit o fondy z činnosti nacistických organizací, zejména NSDAP – okresní vedení Jeseník (1938–1945).²⁴ Fyzická likvidace spisů gestapa či úřadu práce na sklonku války ztížily poválečné vyrovnání se s minulostí.²⁵

20 J. HRADILOVÁ, „Domů do Říše!“ Rok 1938 na Jesenicku ve světle literatury a pramenů SOKA Jeseník, in: VIII. svatováclavské česko-polsko-německé setkání v Jeseníku. Historický seminář na téma Osudové osmičky v dějinách Jesenicka 20. století. Sborník referátů, Jeseník 2008, s. 19–41.

21 Marcin DZIEDZIC, *Campe Alfred*, v. in: Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sešit 8. (20.), Ostrava 2006, s. 24.

22 Rainer van Aken, nar. 1887 v Klosterneuburgu, vystudoval gymnázium v Opavě, v letech 1906–1913 práva na univerzitě ve Vídni; do roku 1914 zaměstnán u zemského soudu v Opavě. Válku prožil jako nadporučík (přiotrávil se plynem, obdržel Signum laudis). Sloužil v obvodu zemských soudů v Opavě a Olomouci, v letech 1927–1935 u okresního soudu v Jeseníku. V roce 1935 byl přeložen z disciplinárních důvodů do Přerova, aktivně se účastnil henleinovského převratu v září 1938. Od 13. listopadu 1938 do konce války u Amtsgerichtu v Jeseníku jako vrchní soudce. Člen nacionálních organizací DNSAP, SdP a NSDAP. Obdržel Medaili na paměť 1. října 1938. Viz SOKA Jeseník, fond NSDAP – okresní vedení Jeseník, kart. 28, inv. č. 25; Tamtéž, fond Okresní národní výbor Jeseník, kart. 130, inv. č. 116.

23 Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=12141cdf-0b57-48cd-8862-d51b240a55ed> [citováno ke dni 2. 11. 2023].

24 SOKA Jeseník, Sdružený a skupinový inventář – pouze strojopisná pomůcka. Fond tvoří agenda okresního vedení a podřízených složek: hospodářský poradce, Německá pracovní fronta (DAF), Německá nacionálněsocialistická péče o blaho lidu (NSV), oddělení pro zemědělství, ženský svaz (NSF), svaz válečných poškozenců (NSKOV), oddělení pro národnostní otázky – převážně osobní spisy z let 1938–1945. Dodatky: osobní spisy členů, netříděná korespondence, zlomek kartotéky členů (viz kart. 167–170), přehled členů strany za r. 1943, počet obyvatel a domů za r. 1939.

25 K. GROWKA, *Svědectví o nucených pracích na Jesenicku*, in: Jesenicko. Vlastivědný sborník, Jeseník 2004, s. 42–44.

Po ukončení druhé světové války dostala státní správa a samospráva podobu systému národních výborů – místních (městských), okresních a krajských.²⁶ Peripetie předání moci landráta do českých rukou jsou spojeny s osobností Jana Krejčího.²⁷ Zánik soustavy národních výborů a obnova samosprávných obcí a okresních úřadů jako první instance státní správy v roce 1990 byl návratem k systému fungujícímu po několik desetiletí. Naopak zřízení samosprávných krajů a zánik okresních úřadů k 31. prosinci 2002 s přesunem jejich pravomocí na pověřené obce je v tomto procesu novým, stále prověřovaným prvkem.

Mgr. Květoslav Growka
archivář v. v.
florian56@centrum.cz

26 O vývoji Jesenicka jako součásti okresu Šumperk a znovuoobnovení okresu Jeseník viz Zdeněk GÁBA, *Historie šumperského okresu*, in: Severní Morava, Šumperk 2003, s. 24–32.

27 K. GROWKA, *Jan Krejčí, voják, malíř a politický vězeň*, Jeseník 2012.